

Ставмуывса пролетаріјас, ъ бутвчѡј!

ОРАТЫМ

6 №

1927

КОМІ ЖУРНАЛ.

ОТДЕЛ

ЈУӨРТАС.

Кістбөкјас.

Ставсојузса Сөветјаслөн 4-өд ејезд. Н.-Уль.	1
Став мувылын јөз-кост оласног. Булышов.	10
Локтан вога селькозналог. Щөткын.	15
Мыј поџо вөчны том-јөз-пөвсын. Ѓит-Паш-Ів.	19

Міјан өіктјасын:

Вөр віџом сотчөмјасыг. В. Забелын.	21
Картупель сігмөм. В. Ісаков.	24
Мујас-вылын вөџтан турунјас костөм- јылыг. Агроном Б.Н. Попов.	26
Кукаң быџтөм-јылыг. Агроном Жакова.	29
Мыжалөм-јылыг. Прокурорлөн отсагыг. Ів. Попов.	32

Комі гіжөдчүкөр:

Том јөз, воџо. Сім-Ваң.	35
Меным мамө... Ілля-Вас.	36
Том ужалыг јөз. Ілля-Вас.	—
Мед-бөрја вст. М. Лебеџов.	38
Мыјла-нө, шондіөј, вөр-сајө летчөмыд. Сылөн-жө.	39
Ежва ју-куџа. Сылөн-жө.	—
Рытын. Сімаков І. Н.	40
Вузасыг морт. М. Лебеџов.	41
Кольөм. Гавріл-Пјодор.	43
Міјө дорсөссез. М. Лікачов.	44
Муна, летча југыт шор-дынө. Гавріл-Пјодор.	45
Комі кыв. Ічөт-Іван.	47
Шогмытөм гіжөдјас. Нобдінса-Віттор.	50

Крестьянский журнал на коми языке. Орган Коми Обкома ВКП (б).

№ 6 (9) — Июнь — 1927 год.

Устьсысольск, Набережная, 41.

ИМ 29-1
4

Стамуывса пролетаріјас, օтутчօј!

О Р А Д Ы М

КОМІ ЈӖЗЛӖН ЖУРНАЛ.

ЛЕҶӖ ВКП (б)-лӖн ОБКОМ БЫД ТӖЛЫГЫН
ӖТЧЫД.

6 (9) №

Ж У Н

1927 60.

Ставсојузса СӖветјаслӖн 4-Ӗд сјезд.

Апрель 26-Ӗд лунӖ помасіс Ставсојузса СӖветјаслӖн 4-Ӗд сјезд. Мед-јонасӖ сјезд-вылын Сојуз-пагтаыс чукӖртчӖм фелегатјас сор-нїтисны промышленноґ да вїґму уж кыпӖдӖм-јылыс, став госу-дарствоса овмӖс нуӖдӖм-јылыс. Сјезд-вылын вӖліны докладјас—Рыков-јортлӖн правїтельство уж-јылыс, Кујбышев-јортлӖн промышленно-гтылыс, Калїнїн-јортлӖн вїґму-бердын ужалӖм-јылыс, Ворошілов-јортлӖн ГӖрд арміја-јылыс да СССР-Ӗс дорјӖм-јылыс.

РЫКОВ-ЈОРТЛӖН ВїГТАЛӖМ.

Рыков-јорт аслас докладас војдӖр вїгталїс Ӗнїја ставмуывса олӖм-јылыс.

Воыс воӖ капїталїст-государствојас мїжан-вылӖ пыр скӖралӖны. СӖвет-правїтельстволы тајӖ кадӖ вӖлі зев сӖкыд нуӖдны асгыс ыҗыд ужсӖ—овны мїрӖн, да јонмӖдны мукӖд государствојаскӖд воысгӖм, вузагӖм.

Капїталїст-государствојаслӖн полїтикаыс Ӗнї ставыс бергалӖ Кїтај да СССР-гӖгӖр. НајӖ гїннаныс оз вермыны вїґӖдны КїтајтӖ да СӖвет-республикатӖ. Кїтај-вылӖ капїталїст-государствојас скӖра-лӖны,—кїтајса јӖзыс мездысӖны капїталїстјас кїподулыс-да. Кїтајса јӖз-кӖ мынтӖдчасны, на-бӖрға кутасны мунны да шыбытасны ка-пїталїстјасӖс став колонїјаса јӖзыс. СССР-вылӖ капїталїстјас скӖ-ралӖны,—СӖвет-республикаса јӖз ас-кїнас капїталїстјастӖг вӖчӖны выл олӖм, јонмӖдӖны сотсіалїстїческеј республика-да. СССР-кӖ пыр кутас воґӖ сїҗї јонмыны, робочејјас капїталїст-государствојасын сїҗ-жӖ регыдҗык шыбытасны асгыныс капїталїстјассӖ. Со мыјјас-вӖс-на капїталїстјас јона скӖралӖны да быд-ногыс зїлӖны пӖдтыны Кї-

ОТДЕЛ

тајса револутсіјатө да Сöвет-республикатө. Медга-нын скöралöны англијаса капиталистјас.

Англијаса правительство быдлаыг помка коргö кытчöкө крукааны. Быдгама-пöлöс вöвлытöм мыжјассö зилö коргны да мыжавны Сöвет-правительствоöс. Бөрја каднас со англијаса правительство ыстылис нота сöвет-правительстволы. Сені бара быд абутöм мыжыг мыжалöны Сöвет-правительствоöс.

Бөрја нотаас Англија вöли көсјö-нын орöдны мјанкөд волыгöмсö. Сöмын (öткымын министрјасыс висталöм-серти) абу öнi пыр дугдöмаöг волыгöмгыс, абу-на-пö зик кадыс воöма-да. СССР-вылö медјона скöралыөјасыс öнi-на Англијаын зев чорыда ужсö нуöдöны СССР-көд волыгöмгыс дугдöм-куфа*).

Пекиннын мјан посольство-вылö угкөдчылöм сјö-жö петкөдлö. Капиталист-государствојас көсјöны кыскыны мјанöс война-вылö, мед почас бөринас пöдтыны мјанöс да револутсіјасö Китајыг.

Пекиннын мјан посольство-вылö угкөдчылöм сјö-жö петкөдлö. Капиталист-государствојас көсјöны кыскыны мјанöс война-вылö, капиталист-государствојас-нын, буракö, öти кывјö воисны. Китајын, пöчö шуны, мунö-нын капиталистјаслөн война. Став капиталист-государствојасыс Китајö вайöмаö зев уна суднојас да војска. Наяö быд-ногыс отсалöны Чжан-Тзо-Лынлы китајса револутсіјакөд воцсагны.

Капиталист-правительствојас пыр пöрјавлöны асгыныс ужалыгјассö. Наяö шуöны: ми-пö көсјам мiрөн бура овны, сöмын-пö Сöвет-республика быдлаын зилö война кыпöдны. Ми пыр виставлим дај öнi висталам: быд горни ми кутам нуöдны, збылыг-кө көсјöны капиталист-государствојас горнитны мiрөн олöм-јылыг, öружјöјас чинталöм-јылыг. Ми корам став государствојасöс зикöз бырöдны војнаса пролышленност, армија. Капиталист-государствојас чукöртавлöны сы-јылыг конперентсіјаяс да сені куш горни i овлывлö, некущöм государство оз сöгласитчыв öружјöјас чинтавны. Сöмын мед ужалыө јöз-ыс сыыг најöс оз кут мыждыныс, најö газетјасын гижалöны, Сöвет-государство-пö öружјöјассö став-доргыс унжык вöчалö, да мјанлы-пö сiзi-жö колö.

Капиталист-государствојас понала вöчалöны договорјас öтвылыг мöда-мöдсö дорјöм-јылыг, лiбö војнаөн код-вылö-кө мунны. Сöмын Сöвет-республика зилö быдöнкөд мiрөн овны, вöчалö договорјас öтка-öтка государствојаскөд мöда-мöд-вылö не угкөдчöм-јылыг. Ми пыр зiлам лöгöдны быд-ногөн бура волыгöм да тöргүjtöм, мед öдјöжык позис лептыны асгыным овмöс.

*) Рыков-јортлөн докладыс вöли апрельын. Сы-бöрын унатор вежгiс. Англијаса правительствоыд бара угкөдчылис Лондоннын мјан вузаган уж нуöдыг представительство-вылö, севга орöдiс мјанкөд волыгöмсö.

Совет-Союз пыр јонмө. Сөмын капиталистјас коргоны помка кыпөдны војна мијанкөд. Совет-правительство кутас төждысны, мед видчыстөг мијан-вылө ез ускөдчыны. Ми кыз-вермам кутам нуөдны мирнеја олан політика. Сөмын ми некор огө вермөј шуны: капиталистјас оз ускөдчыны мијан-вылө. Мијанлы пыр колө лоны сы-кежлө лөгөдчөмөн.

КУЩӨМА КЫПТӨ ОВМӨС.

Воқө Рыков-јорт висталис госуларствоса овмөс кыпөдөм-јылыг. Госуларство өні мед-јона виқөдө выль-пабрик-заводјас стрөитөм-вылө, промышленност да виқму уж лептөм-вылө. Пабрик-заводјас стрөитан план өні лөгөдөма-нин, ужыс мунө сјө план-гертыс. Öнi овмөс кыпөдөм-вылө госуларство виқө уна мильон шайт. Тајө кык вонас промышленностыг да виқму уж-бердын ужыг петөм төвар codi 12 мильлард шайтгаң 20 мильлард шайтөз.

Таво правительство став овмөс кыпөдөм-вылө (промышленностө, тујјасө, виқму ужө да мукөдлаө) сетис 2 мильлард да 545 мильон шайт. Промышленностө лоi сетөма 917 мильон шайт (колан во 780 мильон шайт), електростантсјаяс-вылө—87 мильон шайт, тујјас-вылө—504 мильон шайт (колан во 301 м.ш.), керкајас стрөитөм-вылө 373 мильон шайт. Таво заводитөма стрөитавны зевгырыг пабрикајас, көрттујјас да зев ыжыд електростантсја—днепрострој.

Овмөс кыпөдан уж—зев сөкыд уж. Сөмын ми сјөс вермам нуөдны. Овмөс кыпөдөмлы отсалыштіс колан вога бур урожај. Гөм дон өні чорыда-жө сулалө. Таво заграничаө төвар петкөдим унжык-нин 70 мильон шайт-вылө.

Виқму уж правительство оз-жө вунөд. Воыг-воө виқму уж-вылө гөм сетгө унжык. Ноль воөн виқму уж-вылө мијан виқөма 1 мильлард шайт-сајас. Сөрт, тајө отсөг оз-на тырмы, колө-на јона отсавны. Отсөгтөг крестаналөн овмөсыс өдјөсө оз вермы кыптыны. Мијан урожајјас јона-на поснөг, колө кыз-кө урожајсө содтыны. Сегга колө јонжыка заводигны вөфитны пабрик-заводјаслы колан сырјо—пыш, шабди, хлопок да мукөдтор. Сещөм торјастөгыс i пабрик-заводыс өдјө өз вермы кыптыны.

Јона-на ковмас ужавны төварјас-вылө дон чинтөм-вөсна. Пабрик-заводјасса төварјас-вылө дон чинтөмыс бурмөдас став ужалыг јөзыслыг, медга-нин крестаналыг, овмөссө, јонжыка јитас крестанаөс да робочейјасөс.

Правительство зиктјасын асгыс політикасө важ-моз-на нуөдө дај воқө кутас нуөдны. Советвласт сулалө гөль да шөркофдема олыг крестана-дор, зилө кыпөдны налыг овмөссө, вежны ужалан-ногсө бурланө, машинајасөн да бур ужалан көлујөн. Кулакјаскөд ми воқсагам дај воқө кутам воқсагны, гөль-крестанаөс өбөдөитөм-вылө кјассө налыг ог леқөј рагсавны.

Вузасо́мын государство да коператсја пыр јоткёны бокё частнеј вузасысёс. Неважён-на частнеј кын вёлі чукёра вузасёмыс жынјыс да пёштё став ещанёка вузасёмыс. Таво чукёра вузасёмыс частнеј кын со́мын 10 прёчент, ещанёка вузасёмыс—40 прёчент.

Гјезд јона сорнётёс Сёвет-республика овмёс-јылыг. Фелегатјас ошкёсны правётельствоыг ужсё, шуёсны вегкёдён. Гјезд во́рö-вылö щöктö правётельствоы мунны тајö-жö тужöд. Гјезд шуö, капёталёст-јас-пö адёоны Сёвет-республика јонмём да пыр јонжыка скёралёны. Најö корсёны быд-ногыс помка војнаён пöдтыны Сёвет-республикаёс. Гјезд шуö правётельствоы, колö-пö лöзöдчыны, мед вёдчыстöг врагјас мёјан-вылö ез вермыны ускöдчыны. Гјезд индö став мувывса ужалыг јöзлы капёталёстјасён војна-вылö лöсöдчёмсö. Во́рö-вылö гјезд щöктö правётельствоыслы нуöдны мукöд государство-јаскöд важ-моз-жö мёрнеја олан полётёка.

Пабрёк-заводјас стрöитан, електрёчество нуöдан, став овмёс кыпöдан ужсё вöчöмыг гјезд ошкö-жö правётельствоёс. Кужёмён тајö ужсё нуöдём-понда јона мёјан јонмёс Сёвет-республика, содёсны пабрёк-заводјас, уж-вылын öнё унжык робочёјјас, содё јона тöвар, кыптёс вёзму уж, сёрё во́рö. Вёзму овмёс кыпöдём-ку́за ужсё правётельствоыг гјезд ошкёс-жö. Гјезд јонжыка щöктö тöждысны гöл да шöркодфема јöзöс коператсјаö сујём-ку́за, вёзму ужалан машёна-јас сујöдём-ку́за да овмёс кыпöдны отсалём-ку́за.

Гјезд щöктö јонжыка кутчёсны нуöдны вёзтан-уж, бырöдны став лёшнеј рёскöдјассö, во́рсагны сём лотайтёмјаскöд, лёка ужалёмкöд. Со́мын вёзтан-уж мед некеырё оз öбöдёт ужалыг јöзöс, мед ез кутны вёзтан-ужсö на-вылын нуöдны.

Тöварјас донтёммöдём гјезд щöктö во́рö нуöдны важ-ногён-жö чорыда.

КУБЫШЕВ-ЈОРТЛÖН ВЁСТАЛÖМ.

Промышленност-јылыг гјезд-вылын вёсталис Кузбышев-јорт. Мёјан став овмёс—промышленност да вёзму овмёс—öнё јона-нын кыптёс; воёс-нын војнаöр-мында. Öнё ковмас заводётны вёл-вылö вёлног буржыка став овмёссö лептыны. Промышленност да вёзму овмёс мöдa-мöдöгыныс оз торжавны. Вёзму овмёсö мунö унжык пабрёк-заводса тöварыс, промышленностлы дај пабрёк-заводјаслы вёзму овмёс зев уна сырёо сетö.

Тајö кык вонас промышленност јона кыптёс. Пабрёк-заводјасыг тöвар лыд 1925-26 воын, во́рза во-гертыс, содё 43 прёчент-вылö план-герты, таво содö 119,2 прёчент-вылö. Унжык тöварыс öнё тырмö-нын.

Промышленност паскалём-вöсна уж-вылö кык вонас лöё богтöма јешщö 640 сурс робочёјјасöс. Ужалан-дон содё-жö. Пабрёк-заводјас öнё јона отсалёны кыптыны вёзму овмёслы. Вёзму ужалан

машинајас пабрік-заводјас леџоны војнаџ-дорыг-нын унжык. Про-
мышленност пыр јонмө.

Промышленност вермө пагкавны сөмын, ем-кө тырмымөн сы-
лы сырјо. Уна пабрік-заводјас ужалөны виџму овмөсса сырјоөн (шаб-
ди, пыш, хлопок да мукөд). Сещөм пабрік-заводјасыс вермасны паг-
кавны, пагкалө-кө виџму ужалөмын тани indöm көџажасыс. Öни ми-
жан промышленност вывти ödjö кыптис, сырјо мијанлы омөла тыр-
мө. Сегга-öд сырјосө мијанлы лоö јешщө петкөдны заграничаө, маши-
најас да мукөд төварјас вайөм-вылө. Сиџ-кө öни сулалө зев ыжыд
уж—пагкөдны виџму овмөсын пабрік-заводјаслы колан көџажас. Ков-
мас колан сырјојасыс-вылө содтыны дон, јонжыка вайны сещөм кө-
џасө вөдитан инјасас төвар, чинтавны төварјаслыг донсө. Колө от-
савны сещөм көџажасыс вөдитөм-вылө: ужөн сөтавны гөм, кокнөд-
ны налогјас, унжык перјыны му бурмөдан торјас (искусственное
удобрение), да донтөммөдны сижс, суџөдны бур көјдыс, сижі воџө.

Кыпөдны овмөс, выль-ног сижс лөгөдны јона отсалас електри-
чество. 1921-öд воын лөгөдөм план-зерти, 10-15 воөн вөли indöма
стрөитны 30 рајоннеј стантсја. Тајө плансө лоö вөчөма. Öни елек-
тричествоыс војна-дорыг јона-нын уна Сиктјасын револутсја-бөрын
стрөитөма 368 стантсја. Виџму овмөсын абу-на велалөмаөг електри-
чествоөн ужавны. Лөктан кадјасын мијанлы ковмас став виџму ов-
мөссө електричествоөн выль-ног лөгөдны.

Выл пабрік-заводјас стрөитөм-вылө öни јона кутчисөма. Воыг-
воө сы-вылө унжык гөм сөтсө. Колан во стрөитөма да öни помагө-
ны гырыг нерп заводјас, вөр-пилитан заводјас, стеклө-вөчан завод-
јас, мукөд-пөлөс. Регыд заводитасны стрөитны гырыз көрт вөчан
заводјас, трактор—завод, машинајас вөчан завод да мукөд-пөлөс-
јасөс. Заводитөма стрөитны зев ыжыд гидроелектростантсја—Фнеп-
рострој, куџ көрттуј Сибырган Туркестанө (Гемиреченскеј көрттуј).
Тајө ужјассө вөчөм-бөрын, јона кокналө овмөс воџө кыпөдөм.

Öни јона мунө төварјас донтөммөдан уж. Пабрік-заводса тө-
варјас-вылө доныс, виџму овмөсса төварјас-дорыг, јона-на вылын.
Тајө костсө колө бырөдны. Правителство шуис леџны төвар-дон јун
төлыг-кежлө 10 прөцент-вылө. Öнөџ төварјас донтөммөдөм омөла-
на мунис, донтөммөдөмыс нөбагысөџыс шоча волө. Тани јона-на
ковмас ужавны. Мед төварјас донтөмжыкөе лоины, колө ужалан-
ногсө јона бурмөдны. Колө пабрік-заводјасын лөсөдны выль маши-
најас. Колө ужсө сувтөдны сижі, мед робочейјас ещажык кадөн вер-
мисны вөчны унжык төвар.

Государствоса промышленносткөд-щөщ содөны кустарјасөн да
ремесльенникјасөн вөчөм төварјас. Сы-вылын ужалөны 3 мильон
морт-гөгөр. 1926 воө најө вөчлисны тсварсө 2 мильярд шайт-гөгөр.
Государство зилө быд-ногыс отсавны пагкөдны кустарјаслыг ужсө,
өтутны најөс коперативјасө.

Gjezd gögöрбок јона відлаліс промышленност кыпөдөм-јылыг ужсө да індіс воқө ужаланног. Gjezd шуө: промышленност-пө віз-му овмөс кыптөмыг кольө-на бөрөжык. Міјан төварјас оз суғыны. Колө паскөдны промышленност. Промышленност кыпөдтөг он вермы выл-ног лөгөдны візму овмөс (ужавны машинајасөн да елек-трічествоөн), сылы колөны уна бур да донтөм машинајас, му бурмөдан торјас. Колө паскөдны візму ужыслы сещөм коланторјассө вөчан пабрік-заводјас. Зев-жө јона колө паскөдны көрт вөчан заводјас, паровозјас, вагонјас да быдгама машинајас вөчан заводјас.

Машинајастө-војдөр мі вөлі вајам заграңичаыг. Капіталыст-государствојас быд-здук вермасны јөртны сыыг міјанөс. Міјанлы колө қікөз мездысны капиталыст-государствојасыг, аслыным вөчавны машина-заводјассө.

Gjezd сетіс уна індөдјас правітельстволы промышленност кыпөдөм уж-јылыг, төварјассө донтөммөдөм-јылыг.

ВІЗМУ-ГӨГӨР УЖАЛӨМ.

Візму овмөс кыпөдөм-јылыг да воқө ужсө нуөдөм-јылыг вігталіс Калыңін-јорт.

Бөрја војаснас візму овмөс өdjө паскалі. Воыг-воө codө скөт, codөны көқөм мујас, codөны көқажас, да візму овмөсса төварјас. Став докодыс візму овмөсыг 1926-27 воын вөлі 11.641 мільон шайт дон. Көқөм мујасыс (плөшщафыс) регыд лоө војнаөз-мында (96,1%). Төварыс візму овмөслөн пыр-жө codө, сөмын војнаөз-дорыг ещана,—1913 во-серті 67,6%.

Сөвет-Сојузын крестана-овмөс оз паскав капиталыст-государствожасын-моз. Капіталыст государствојасад-өд мыкө-мындаөн пыр озырмөны, бөстөны ас-кіпод-улас гөльжык крестанасө, унжык крестанаыс пыр-өтарө гөльмөны. Сөвет-Республикаын муыс государство кын, сіјө дорјө гөль да шөркоффема олыгјасөс. Міјан крестанаыд оз гөльмыны, а пыр сузчанажыка овмөдчөны. Гөль крестаналы, најөс кокнөдөм-куза, сетөөны быд-пөлөс кокнөдјасыс, мездыгөны налогјасыг.

Крестана-овмөс, ескө, өdjө-коф кыптө, сөмын міјан урожајјас јона-на ічөтөг. Ещана-на міјан петө крестаналөн вузөсыс, оз-на тырмы пабрік-заводјасө сырјо, оз тырмы петкөдны заграңичаө. Колө міјанлы јона төждыөны урожајјас лептөм-вөсна. Војнаөз міјан, мүкөд государствојас-серті, урожајјасыс вөліны зев ічөтөг. сфегатина-вылыг вөлі мі бостам 62 пуд һаһ, а мүкөд государствојасын кујим-сымында. Міјан өні урожајыс војнаөз-дорыг-на ещана. Міјанлы колө заводітны уна переменаөн мујас ужавны, унжык заводітны пер-јыны да донтөммөдны му вынмөданјас, јонжыка заводітны ужавны машинајасөн.

Міјан государствоын пабрік-заводјас, көрттујјас, банкјас, пөшті став вузагөмыс, став муыс—государство кын. Міјан став овмөс-

ыс, государство веккөдлөмөн, мунө өтїлан, течө сотсіализма олөм. Міжан государствоын візму овмөс да промышленност мөда-мөднысө лептөны, мөда-мөднүтөгыс оз вермыны овнысө. Сы-вөсна міжан зев чорыд жітөд робочей да крестана-костын. Став овмөсыс, щөщ візму ужалөмыс міжан мунө план-серті. Ферт, крестана овмөсыд уна-да, сөкыд план-сертіыд ужсө нуөдны. Көтї сізі, сөвет-власт тајө ужсө нуөдө. Шуам, правітельство веккөдлөмөн, өні мі жона-нын паскөдім клопок вөфітөм, сахарней свеклө вөфітөм, мукөдтор. Воқө-кежлө тајө уждыс пыр кутас паскавны.

Өткымын пуктөсјас, көқажас (клопок, свеклө, шабді, картопель да мукөд) жітчөмаөбжык пабрік-заводјасса ужөн. Сещөм көқажас-дінас ковмас јонжыка сібөдны пабрік-заводјассө, машинајассө. Өні-нын клопок-дінын пөшті ставыс машина ужалө: гөрө коператївлөн трактор, чукөртө трактор, чукөртөм-бөрас бара нуөны пабрік-вылө. Крестаныныс сөмын бытө. Сізі-жө мукөд көқажас. Өткоф пуктөсјас, көқажас быдса рајонын ужалөмөн өдјөжык поқас кыскыны крестанынөс коператсіјаө, өтувја ужө.

Візму овмөс поқас кыпөдны сөмын пабрік-заводјас стрөйтөмөн, електростантсіјас быдлаө лөбөдөмөн, бур машинајасөн да выль-ногөн ужалөмөн. Важ гөрнад овмөстө он кыпөд. Колөны ставыс выль-сікас візму ужалан көлуј. Сөмын міжан пабрік-заводјас өні оз-на вермыны машинајассө тырмымөн вөчны. Колө војдөр міжанлы стрөїтавны быдсама-пөлөс пабрік-заводјас. Өні міжан пабрік-заводјас-ескө вөчөны візму ужалан машинајассө војнаөқ-дорыс бура-нын уна (таво 46 %-вылө унжык,) дај зев уна заграңичаыс пыртам, сөмын оз-на тырмы, колө-на паскөдны. Өні СССР-паста міжан ужалө 27 сурс трактор, кызыс крестана-кын. Таво-кежлө лөбөдөма лөз-ны візму-ужалан-машинајассө 130 мільон шайт-дон.

Крестаналыс вузөссө һөбөм да вузалөм міжан зев-на омөла лөбөдөма. Градыв пуктөсјас да мукөд быдмөгјас капіталїст-государствојасын мед-донтөм гојан, а міжан һекөні абу, суқөдны оз вермыны. Крестана-товарјас өдјөжык шыкөны сөкыджык сіјөс віз-ныс. Тані коператсіјалы колө жона-на ужавны.

Сөветвласт јона зілө гөль крестаналы отсаоны. Гелькозналогыс матө кујім јукөныс мездысїсны. Налы сетөө ужөн сөм машинајас һөбөм-вылө, ужөн сетөө көјдыс, да мукөд кокһөдјас. Тајө жона отсалїс гөль крестаналы овмөснысө лептыны.

Коператсіјаө крестанаөс кыскөм мунө бура өдјө. Крестана-овмөс лептөмлы жона отсалө візму ужалан коператсіја. Өні сіјө өтувтө 7 мільон көқажство-гөгөр (көјмөд јукөныс став көқажство-пїыс). Оборотјасыс коператсіјалөн пыр паскалөны: таво лөө 1,8 мільярд (колян во 1 мільярд). Өтувјөн му ужалөм пыр содө. Колян во вөліны өтувја овмөсјасыс 22 сурс-сајас, өтувтөны најө 250 сурс крестана-овмөс.

Візму овмөс-жылыг гъезд мед-жонасө индис со мыжас-вылө: воҙо зильны лептыны овмөс гөль да шөркөфдема олыг крестаналыг: візму овмөс кыпөдны поҙо сөмын ужаланногсө вежөмөн (машінажасөн, коператсіјаө отувтчөмөн, уна переменаөн ужалөмөн, сізі воҙө); жонжыка колө кутчигны отувја овмөс нуөдөм-вылө, медга-һин візму ужалан коператсіјаө крестанаөс отувтөмөн.

Гъезд шүө: колө јешщө-на жонжыка заводитны суҙөдны крестаналы візму-ужалан машінајас, донтөммөдны машінајассө, гөль крестаналы машінајассө һөбөм-вылө уждыны унжык-гөм. Колө жонжыка заводитны перјыны му вынмөдан, торјас, донтөгжык сетны крестаналы. Сетны кокһөдјас машінајас һөбалігөн гөль да шөркөфдема олыг крестаналы.

Крестана-овмөстө он вермы лептыны, он-кө візмусө бура лөгөд, заводит уна переменаөн ужавны, турунјас көзны, сізі воҙө. Сіҙкө, ковмас јона кутчигны мед-војдөр җемлеустројство нуөдөмө, леҗны унжык гөм сы-вылө, гөль крестаналы дон боггтөг нуөдны сіјөс. Мед-јона гъезд щөктө віҙөдны, мед крестана-овмөсјасын ез јона посһавны мујасыс, мед јукөмјасыс ез вөвны зев щөкыда, мед муыс-ескө дыржык вөлі өтө кын. Выл местајасө мунөмјас гъезд щөктө воҙө бура нуөдны, леҗны сы-вылө унжык гөм.

Крестана овмөс кыпөдөм могыг гъезд щөктө сетны крестаналы ужөн унжык гөм, жонжыка паскөдны уждыган төварішществојас, пыртны сетчө крестанасө, сетны ужөн сөмсө ещажык прөчөнтөн.

Сөветвластлы колө, важ-моз, воҙө јона төждыгыны став крестанасө коператівјасө-кыскөм-вөсна. Колө кыскыны коператсіјаө став гөль да шөркөфдема олыг крестанасө.

СӨВЕТ-СОЈУЗ ДОРҖӨМ.

Гөрд арміја-жылыг да Сөвет-республика дорјөм-жылыг висталис Ворошілов-јорт.

Капіталыст-государствојас-јона лөсөдчөны војна-кежлө. Ужалыг јөзлы колө суга віҙөдны, мед відчигтөг мјан-вылө капіталыстјас оз укөдчыны. Став капіталыст-государствојасын дугдывтөг вөчалөны војнеј суднөјас, аеропланјас, пушкајас, мукөд-пөлөс војнаса көлуј, содталөны асгыныс арміјасө. Рөскөднысө војнеј уж-вылө најө пыр содтөны. 1913 во-герті, өні Англіја, Франтсіја да Італија сы-вылө віҙөны матө кык-мында (80%-өн унжык).

Мед мјанөс ез вермыны капіталыстјас жугөдны, колө јонмөдны мјан гөрд арміја да флот. Мјан Гөрд арміја велөдөма зев бура, лөсөдөма бура војна-кежлө. Сіјө ставнас өтмоз сувтас, ковмаскө, Сөвет-республика мездөм-вылө. Команфрјасыс ставыс робочөј да крестана-пыыс. Најө чорыда сулалөны сөветвласт-дор.

Вojна-дырjи ковмас армiјаö уна jöz. Мiжанлы колö кутчiгны jонжыка тöдмöдны том jözöc воeннеe ужö воeннеe кружокjас-пыр. Колö буржыка сувтöдны ужсö Осоавиахим обществон.

Бысама-пöлöc öружje да воjнаса кöлуj вöчöмөн мi колым-на бөрö капиталист-государствоjасыг. Сöмын овмöc кыпöдöмöм öтщöщ мiжан кыптö-жö воeннеe промышленност.

Локтан воjнаын jона кутасны коcасны газjасөн. Та-бокган мiжан абу-жö зев бур. Мiжанлы колö jона-на лөгöдчыны газjасыг вiдчiгны. Ковмас вывтi уна протiвогаз. Сijö ковмас быд салдатлы. быд ужалыг мортлы, кодi лöб матын воjна-дiнын. Мi чайтам, газjасыг вiдчiган торjасыд мiжан регыд лöоны.

Мi вермiм öнöң лөгöдны jон воздушнеe флот. Сijö флотыс тöлыгыг-тöлыгö codö, jонмö, воздушнеe флотөн. Море-ыввса флот кок-jылö-жö öнi мi сувтöдiм. Сöвет-Республикалы, ковмас-кö, сijö ассыс ужсö бура вöчас.

Колö вiгтавлыны ужалыг jöзлы—мыj вермасны воjна-дырjи вöчны аеропланjас да мыj оз вермыны вöчнысö, мед воjна-дырjи вешöрö полöмjас ез вöвны. Колö вiгтавлыны кыçi колö мездыгны, вiдчiгны газjасыг, сiçi воçö.

Мi олам капиталист-государствоjас кыщ-пiын. Ужалыг jöзлы пыр колö вiдчiгны уккöдчöмыс. Кутам-кö мi jонмöдны Гөрд армiја да аным ставным лөгöдчöмаөг лоам, капиталистjас дыр-на оз лыгтыны мiжан-вылö уккöдчыны.

Тajö доклад-куçа гjeзд шуic: капиталистjас-пö jона лөгöдчöны воjна-кежлö, најö сiçi-i вiçöдчöны уккöдчыны Сöвет-республика-вылö. Сы-вöсна мiжанлы колö jона тöждыгны Сöвет-республика дорjöм-вöсна. Колö jонжыка велöдны воeннеe ужö Гөрд армiјанымöc, лөгöдны воçö бур командужтыгeяcöc, лөгöдны буржык воjнаса кöлуj, тырмымөн лeçны гөм Гөрд армiја-вылö.

Осоавиахим общество нуöдö зев тöдчана уж Сöвет-Республика дорjöм-куçа. Гjeзд щöктö сöветjаслы быд-ногөн отсавны тajö обществоыслы.

Гjeзд шуö: Сöвет-Республика зилö овны быдсөнкöд мiрөн. Сöмын уккöдчасны-кö капиталистjас, ужалыг jöz öтвылыг ставныс сувтасны налы-воча.

Н.-Ул.

Став мувылын јӱз-кост оласног.

Radio da гаетјас луныг-лунӱ јуӱртӱны: капиталистјас ужалыг јӱз-вылын нарѳитчӱмсӱ јонмӱдӱны, робочејјаслыг јурнуӱдыгјассӱ— коммунистјасӱс арестујталӱны, лыјлӱны; быд-ногӱн зилӱны мӱда-мӱд-ныскӱд ӱтувтчыны китајса револютсијаӱс пӱдтӱм могыг, корсӱны вороппом Сӱветвласт путкылтны.

Англијаса изшом перјыг робочејјаслыг (забастовка-бӱрас) ужалан-лунсӱ содтисны, ужалан-донсӱ чинтисны. ӱни англијаса буржуј-јаслӱн правительствос лӱгӱдчӱ леґны закон, код-сертӱ робочејјаслы оз поґны кут вӱчны ыґыд забастовкајас. Сы-бӱрын уна капиталист-государствојасын буржујјас зилґыка кутисны робочејјаслыг олӱмсӱ омӱлтчӱдны, сы-пыр асгыныс ґепнысӱ тыртны. Јевропаса капиталист-государствојасын емӱг уна милґон ужтӱм робочејјас, уналаын-нын кутисны налы пособижӱјас геталӱмгыс дугдыны.

Мыјӱн Китајын револютсијаыс кутис паскавны, мыјӱн важыган нарѳитӱм ужалыг војтыр кутисны став выннысӱ пуктыны капиталистјас кипод-улыг мездыгӱм-вылӱ,—капиталист-государствојас (Англија, Америка, Јапонѳја, мукӱд) ӱтувтчисны, лӱгӱдчыны китајса револютсијасӱ бӱр пӱдтыны. Быд китајса портјасын да китај-пышса јујас-вылын тырыс военнеј карабјас. ӱни Китајын гырыс капиталист-государствојаслӱн 175 военнеј караб да 40 гурс-гӱгӱр салдат, уна јероплан, танкјас да мукӱд ӱружјӱ. Быдӱн сѳјӱ лӱгӱдӱма револютсија пӱдтӱм-вылӱ.

Пекинын мијан представительство-вылӱ пӱлитсалӱн ускӱдчылӱмыс, Лондонса тӱргујтан представительство пазӱдӱмыс, мукӱд-ногӱн Сӱветвласт-вылӱ кавјасӱмыс петкӱдлӱ, кыґи капиталистјас Сӱвет-Сојузӱс тојлӱны, мед-ескӱ сѳјӱ кутас локгыны да сетас вороппом војна кыпӱдны.

Мыјла ставыс тајӱ таґи?

Ставыс тајӱ, капиталистјаслӱн угласӱмыс кутис лоны со мыјјас-вӱсна: ӱѳи-кӱ, кымын воґӱ олӱмыс мунӱ, сымын капиталистјаслӱн олӱм-нуӱдӱмыс кутис пыдӱсаггыны. Мӱда-мӱд капиталист-государствојас-костын јонмӱ зык тӱвар вузаланѳнјас-вӱсна. Быдӱнлы колӱ унґык местајас. А местајассӱ Гермањѳјакӱд војна-бӱрын ставсӱнын јуклисны, ез-нын кол. Тӱвар вузаланѳнјас паскавтӱг унґык гырыс капиталист-государствојасын пабрѳк-заводјас паскӱдны ез кутны вермыны, тӱвар-донјас кутисны угны. Таґтӱ капиталистјаслы ез кут лоны выгӱднӱ, најӱ кутисны пабрѳк-заводјасын ужсӱ бурмӱдны (ратсионализирујтны) ужалыгјассӱ чинтавны, пабрѳк-заводас колӱдӱм робочејјаслы ужаланлунсӱ нуґжӱдны, ужалан донсӱ чинтавны да чѳркны. Таґи најӱ аслыныс выгӱдасӱ корсӱны. Таґӱм олӱмгам-над кутисны содны ужтӱм робочејјас, омӱлтчыны робочејјаслӱн

олöмыс. Робочейяс жона кутисны бoгтгыны буржујаскöд вермаган ужö, коммунист-партияјас индалöм-куза. **Та-вöсна i буржујаслөн правительствoјасыс жона вöтлöдлöны коммунистјасöс, да возмöстчыс робочейасöс.**

Мöд-кö, китајса ужалыс жöз (крестьяна да робочейяс) **револютсия-бердö мед-жона кутчиöсны капиталист-государствoјаслыс нарчитчöмсö да тешитчöмсö бырöдöм-вöсна.** Ферт, китајса ужалыс-жöз револютсия нуöдöмнас мырöны бырöдны i асланыс помещицкјасыслыс властсö. Сiз-кö, китајса револютсия-пыр, тыдалö, капиталистјаслөн кокниа тешнысö тыртöмлы да пемыд жöзлыс бирюöмлы матыгмö пом. Китајса револютсия жона омöлтчöдö капиталист-государствoјаслыс (мед-жона Англијалыс) вынсö да отсалö став мупагта бoгтгöм револютсия паскöдны. **Та-вöсна капиталист-государствoјас быд-ногөн i мырöны китајса револютсиясö бөр дүгöдны, пöдтыны.**

Кожмöд-кö, **Сöвет-Сојузын олöм кыптö, жонмö.** 1924-25 воын Сöвет-правительство овмöс бурмöдöм-вылö торжöдлис 1.140 мильон шайт. Таво-кежлö сетис—2.544 мильон шайт-нын 2¹/₂ мындаөн унжык. Пабрик-завод војнаöзга-дoryс-нын жонжыка ужалö, көрттуј сiз-жö, виэму ужалöм војнаöзса-кад-кофöз-нын матыгмö. Öнi војтырöс велöдан уж нуöдыөјас чукöртчылисны Мöскуаö да горнитисны став школаын велöдан арлыда челафöс велöдöм-жылыс. Сiз-кö, Сöвет-Сојузын регыд школајасын кутам велöдны став челафöс. Кытчö он виэöдлы, быдлатi мијан кыптö, Сöветвласт пыр-öтарö вын-öджö жонмö.

Сöвет-сојузыд став мупагтаса кыпöдчан револютсиялөн гөлöмыс. Сöвет-сојузлөн жонмöмыс сетö став му-пасталаса нарчитöм-жöзлы да капиталист-государствoсa робочейаслы збојлун; најö гөлöмганысжык да ыжыджык нафејаөн öтувтчöны да лөгöдчöны буржујаслы колан-гама олöмсö путкылтны эикöз. Китајса револютсия, да капиталист-государствoсa робочейаслөн револютсия уж-бердö öджö öтувтчöмыс зев бура петкöдлöны тајö шуöмјасыслыс збыллунсö. **Та-вöсна капиталист-государствoјас öнi öджö лөгöдчöны СССР-вылö војна панны да ставөн öтув војнаөн нещыштны му-пастаын кыпöдчан револютсиялыс вужсö, путкылтны сöветвластöс жона жонмытöзыс.**

Револютсия дүгöдан ужын Англија журкутыс.

Китајса револютсия пöдтан ужын-моз-жö, сöветвластöс путкылтны лөгöдчöмын да мукöд-нога револютсия уж падмöдöмын,— быдлаын англијаса буржујаслөн правительствoыс журнуöдö. 175 војенней караб-пыщгыс Китајын, Англијалөн 80-ыс. Сегга быд-ногөн сiјö еща мырöс-нын мукöд капиталист-государствoјасöс щöщ кыпöдны китајса револютсия пöдтыны. Пекинын сöветскеј представительствo-вылö Чжан-Тзо-Лынлыс полйтсасö ускöдчыны гугöныкөн щöктис англијаса буржујаслөн правительствoыс-жö. Италија кутис лыдфыны Бессарабија Румынијалыс англијаса правительствo щöктöм-серти-жö. Унжык европаса капиталист-государствoјасыс коммунист-

јасӱс вывтӱ јона кутӱсны җескӱдны Англијаӱн уӱдӱмӱн-жӱ. Капиталист-государствојас кутӱсны кавјасны Совет-союз-вылӱ бара-жӱ англијаса правительство индалӱм-куҗа. Бӱрја кадјасӱҗыс англијаса буржујаслӱн правительствотоыс тајӱ став ужсӱ нуӱс гувӱныкӱн, пыр лӱтсемеритӱс јӱз сӱнвоҗас да јешцӱ унаыг-на Совет-правительствотоӱс весшӱрӱ мыжавлӱс: сӱјӱ-пӱ мукӱд государстволыг олас-ногсӱ торкалӱ.

Ез-нын омӱла англијаса буржујас пӱннысӱ јӱрны да быд-ногӱн кышасны СССР-вылӱ. Сӱмын нӱнӱм-на ез вермыны вӱчны. Тајӱ вермытӱмыс јешцӱ јона најӱс скӱрмӱдӱ. Бӱрја тӱлыгнас ку-пыщканыс ез кутны тӱрны дај мај тӱлыгын, чеп-јылыг мынӱм понјас-моз, ускӱдчӱсны мӱјан Лондонын олан тӱргујтан представительството-вылӱ. Представительствотоыс ужалыҗассӱ шобӱсны, шкапјассӱ да кӱрт-јашцӱкјассӱ жугӱдлӱсны, бумагајассӱ ставсӱ нуӱсны пӱлитсаӱ. Быд государствоын јӱзыс шуӱны: Англијаӱс-пӱ лыҗӱдӱны ыҗыд, бур государствоӱн, а сылӱн јурнуӱдыҗасыс-пӱ бостӱсны-да, жулыкјас-моз, пырӱсны сӱветскеј представительствотоӱ да грабӱтӱсны; тајӱ-пӱ лоӱ җӱк СССР-кӱд војна панӱм-коҗ.

Мыјӱн быдлаын таҗӱ кутӱсны сорнӱтны ужалыг јӱз, да весӱг буржујас кутӱсны сӱвӱтны, секи англијаса буржујаслӱн правительствотоыс кутӱс шуны: СССР-пӱ аслас тӱргујтан представительствотоыс-пыр дугдывтӱг нуӱс Англијалыг овмӱс торкан уж, ӱнӱ-пӱ правительствотоӱн вошӱ гуга бумага, да сӱјӱс-пӱ гувалисны сӱветскеј представительството-пыр ужалыг шпӱонјас.

Ғерт, англијаса буржујаслӱн правительството нӱнӱмтор мӱјан представительствотолыг ез адҗы, шпӱонјас-јылыг најӱ пӱрјасӱны. **Налы тӱргујтан представительството грабӱтӱм-пыр колӱ вӱлӱ пуктыны пом СССР-кӱд волыҗӱмлы, орӱдны важ договорјассӱ, јонҗыка, нӱекодыг јандыг-тӱг, бостӱыны СССР-вылӱ војна лӱеӱдны.**

Кытчӱ тајӱ ставыс кыскӱ?

ӱнӱ Англија да СССР-кӱстын волыҗӱм дугдӱс. Англијаса буржујаслы (консерваторјаслы) јона нӱмкоҗ лоӱ. Налы ӱнӱ нӱнӱм-нын (нӱекушӱм договорјас) оз мешајтны СССР-вылӱ војна воссӱн лӱсӱдӱмлы. Сӱҗ-кӱ, СССР-вылӱ војна лӱсӱдӱм ӱнӱ јонмас, ӱдҗас: англијаса консерваторјас став выннысӱ кутасны пуктыны та-вылӱ. Англијаса да мукӱд капиталист-государствоса правительствотојас оз весшӱрӱ сӱмсӱ сетны армија кутӱм-вылӱ да војуттан ӱружјејас лӱсӱдӱм-вылӱ германскеј војнаӱдҗа-дорыг кык-мындаӱн унҗык. Ставыс тајӱ петкӱдлӱ капиталист-государствојаслыг војнаӱ ӱдјӱ лӱсӱдӱчӱм. Капиталист-государствојаслыг став војуттны верман вынсӱ англијаса консерваторјас быд-ногӱн мыргӱны вескӱдны СССР-вылӱ. Робочеј-јаслыг вынсӱ жебмӱдӱм, коммунист-партијајасӱс җескӱдӱм, китајскеј революцӱјаӱс пӱдтыны лӱсӱдӱчӱм, Англијалӱн СССР-кӱд волыгны дугдӱм, да капиталист-государствојаслӱн војуттны лӱсӱдӱчӱм, — **ставыс тајӱ кыскӱ ставмуывса кыпӱдчан революцӱја дугдӱдӱмӱ, пӱдтӱмӱ.**

ферт, революціятө дугөдны, пөдтывны капиталістјас оз вермыены, оз-кө путкылтны сөветвласт. **Сізкө, став тани вісталөм ужыс капиталіст-государствојаслөн кыскө војнаөн Сөветластөс путкылтөмө.** Со кытчө став ужыс кыскө.

Вермасны-ө пөдтыны кітајса революціја?

Кітајса революціја өні јона-нын паскалөма. Революціја ужас өні кутчисөма унжык робочејыс-нын (став робочејыс 5 мильон-гөгөр), да зев уна крестана. Төлыг-мөд-сајын кітајса буржујјас робочејјас да крестана мунисны өтвылыг воча помещікјас-дор муныг геңералјаслы, да капиталіст-государствојасөн нартітчөмсө бырөдөм-вөсна. Апрельын Чан-Кай-Ши (кітајса буржујјас-дор муныгјаслөн јуралыг) кітајса робочејјаслы да крестаналы воча сувтіс (вөчис ічымена). Чан-Кай-Ши лөгөдіс Ханкінө выль правітельство да өні көт і војујтө војвывса геңералјаскөд воча, јона-нын кутіс матыстгыны, лөгөдчыны кітајса ужалыг јөзөс нартітыгјаскөд, на-моз-жө-нын кутіс горнітны: кітајса революціја-пө вермам бура нуөдны помөз сөмын, революціја уж-бердыг-кө вөтлам коммуністјасөс.

Воқза натсіональней правітельствогыс унжык ужалыгыс кутісны воқө нуөдны Гомінданлыг революціја кыпөдан ужсө. Чан-Кай-Ши-өн воча сувтөм-бөрын (сы-бөрға муніс жын-дорыг уна арміјаыс) натсіональней правітельстволы вывті вөлі сөкыд революціја уж воқө нуны. Сөмын кык төлыгөн сіјө сецөм јон революціја-дор сулалыг арміја лөгөдіс, өні быд-бокө-нын вермө паскөдчыны да жугөдны кітајса помещікјаслыг да буржујјаслыг арміјасө. Өні революціјасө помөз нуөдан ужыс ставнас угі робочејјас да крестана-вылө¹⁾. Өні революціјаыс јонжыка мунны кутас коммуніст-партіја індалөм-сөрті. Кітајса революціја, буржујјас торјөдчөм-вөсна, ез жебмы, а јонміс, революціја-бердас сөлөмөыс кутчісісны унжык крестанаыс да став робочејыс. Став јөзыс Кітајын 400 мильоныг уна. Налөн вывті ыжыд вын. Коммуніст-партіјаөн (партіјаас 53 сурс-нын) бура індалөмөн најө вермасны вөчны аслыныс колан-ногөн ставсө.

Тажө ставыс петкөдлө: **кітајса революціјалөн вужыс вывті-нын пыдө пырөма да һекущөм вын-нын** (көт капиталіст-государствојас јешщө уна пушкаөн да мукөд оружјеөн повчөдбласны) **оз вермы сіјө һещыштны.** Сылөн өті туж—ужалыг јөзөс нартітыгјасөс чыпкыштөм-пыр мунны сөветластө.

Мыј колө вөчны, мед војна оз ло.

Өні капиталіст-государствојас (англїјаса правітельство ышөдө-мөн) јона СССР-вылө кавјасөны, Мед капиталіст-государствојас СССР-вылө војна панны оз вермыны, мед ез торкны Сөвет-Сојузлыг бурмөмсө, воқө лөгөдөмсө, мед чорыда бөстөдны революціја

1) ферт отсаоны кутасны карын олыг посні төргөвейјас да ремесленнікјас.

уж—быд капиталіст-государствоын олыг робочейјас кутісны јонжыка отувтчыны коммунист-партияјас-гөгөр да став выннысө пуктыны војна кыпөдөм паныдалөм-вылө. Совет правительство дугдывтөг мыргө лөзөдны капиталіст-государствојаскөд бура воыгөм, јона јөз гінвозын јанөдө војнаө лөгөдчыјасөс. Совет-Сојузса правительство, став СССР-са ужалыг јөз шуоны: **„Мі војна ог көсјө, зілам вештыны сійөс; сөмын, ускөдчас-кө кодкө, аенымөс увтыртны огө сетө Мі кужам дај вермам аенымөс дорјыны“.**

Мед капиталіст-государствојас оз лыгтны СССР-вылө војнаөн ускөдчыны, да сійөн мијан овмөс кыпөдөмнымөс падмөдлыны, мијанлы, СССР-са робочейјаслы да крестаналы колө зілны быд бокгаң Советвластөс јонмөдны: воҗа-дорыг-на топыда бостыны олөм кыпөдан уж-бердө, став лишней гөмтортө пуктыны өм чөжан-кассајасө да сиз отсавны советвластлы пабрік-заводјас кыпөдны, јөзөс југдөдан уж-пагкөдны; дугдыны кытчө-сурө гөм таргајтөмыг, став нажетка да докод колө віҗны овмөс воҗө кыпөдөм-вылө, коперативјас јонмөдөм-вылө; матыгтыны советјас уж-бердө да налы ставөн бура отсавны вөлөт-пыщкөс Һелучкіјасө бырөдны, советвластлыг щөктөмторјасө өдјөжык да бура олөмө пөртны; коперативјасөс вөрөшітны, мед најө өлөмгынысжык бостгісны төвар-донтөммөдан уж-бердө да колан кадөжык вајісны крестаналы колан төварјас; Мопр-пыр буржыка отсавны капиталіст-государствоса турмаын пукалыг вокјаслы—робочейјаслы, мед најө вермасны віҗны асыныс җонвіҗалунсө буржујјаскөд мед-бөрјаыг когагіг-кежлө; Осоавіахім-пыр јонжыка төдмагны војенней ужөн да јонжыка отсавны аеропланјас вөчавны, јонжыка лыҗыны гачетјас, Һігајас, төдмагны, кыҗ олөмыс мунө да Һе кывзыны-ескыны быдгама вашкөдчыјасыслыг.

Со кыҗі колө овны да ужавны ужалыг јөзлы ставмуывса олөм-бокгаң тајө гөкыд кадсө. Сөмын таҗіөн мі вермам петкөдлыны Советвластлыг јонлунсө да вынсө, щөктам мөвпыштны капиталістјаслы—поҗө-ө мијан-вылө ускөдчыны војнаөн. Сөмын таҗі мі вермам сетны өлөм буржујјаскөд вермагөм-вылө ставмуывса робочейјаслы да крестаналы. Сөмын таҗі ужалөмөн мі луныг-лунө өдјөжык јонмам, да, капиталістјас-кө ускөдчасны мијан-вылө војнаөн, мијанөс венөм-пыҗди асыныс піҗнысө чегјаласны. Мі овны көсјам лөҗа (мірөн), да, ускөдчасны-кө мијан-вылө, дас во-сајын асыным бур перјөмторјаснымөс, җерт, огө сетө, мі отув ставмуывса тільгыг-песгыг јортјаскөд лаҗтөдам Һем-кежлас капиталістјасөс.

Булышов.

Локтан вога селькоз- налог.

1927-28 во-кежлө Правительство шуома лөгөдны крестаналы налогсө докод-герти. Крестаналон-кө овмөсас став докодыс унжык воө, сiјө унжык i вотсө мынтас, ещажык-кө—ещажык мынтас, ли-бө қикөқ оз мынты. Тащөм-ногнас селькозналог пукталөмыс кутас мунны мөд во-һин.

Воқза војаснас (коһан воөқ) налогсө крестаналы лөгөдлісны сөмын виқму-гертиыс да скөт-гертиыс. Тащөм ногөн налог пукталөмыс ез вөв қик вежык: крестананыдлөн-өд сүзчөмлуныс (ембурыс) абу сөмын виқму да скөт-сајын, а щөщ боқыса нажеткајас-сајын. Мијан еща һаһа областад боқыса нажеткаыс крестанын овмөсад уна кајө. Налогтө лөгөдигөн-кө боқыса нажеткајассө он лыф-фы, напогыс өткоф лоө сүзчытөм олыглөн да бура олыглөн. Сы-вөсна-i правительстволөн налогсө лөгөдөма докод-герти.

Коһан вога һельучкiјассө выль законас бырөдөма.

Коһан во выль-ногса селькозналог ужнуөдигас тыдовтчисны һе-уна һельучкiјас. Нельучкiјасыс со кущөмөг: өти да кык морта ов-мөс-вылө налогоыс кајө вөли вылөжык уна морта овмөсјас-герти. Мөд һельучкiыс лоi мыј-мында докодыс налогоыс оз бостгы лөгө-дөм-понда (необлагаемый минимум). Необлагаемеј миһимумыс вөли лөгөдөма морт-вылө: кымын уна вөли гемјаын морт, сымын вылө лептыггис i миһимумыс. Сы-вөсна уна-морта овмөсјас налогоыс мез-дыгысны қикөқ. На-пиын мукөдыс вөлины i бура-коф олысјас.

Селькозналог-жылыс тавога законыс тајө һельучкiјассө бырө-дiс: өти-кык морта овмөсјаслы шуома налогоыс мыјкө-мында пај-сө шыбытны: кык морталы—20%, өти морта овмөсјаслы—30%. Кык морт-пиыс-кө өтиыс ужавны вермытөм секи шуома сетны 30%. Сегга мед оз мездыгыны миһимум-куһаыс буражык олыс овмөс-јас, кодлөн уна сојыгыс, выль законын налогсө һе бостны докод-ыждасө лөгөдөма овмөс-вылө, да щөщ мортјассө лыдө бостөмөн. Мијан областлы тсентр лөгөдiс со кущөм мед-ыжыд докодсө, ко-дыс налогсө оз кутны бостны: өти-кыка морта овмөслы 80 шајт, кујима-һола морта овмөслы—90 шајт, вiта да унжык морта ов-мөслы—100 шајт. Тащөм ногөн лөгөдөмнад налогоыд оз-һин мез-дыгыны уна-морта овмөсјасыд.

Коһан војаснас крестана јона нораглісны мөсјасөс налог-улө сујөм-вылө: мөс-пө крестанынылы докодсө оз вај. Кущөмкө да ку-щөмкө докод мөссыд ескө век-һин ем. Қикөқ һе сујны налог-улө докодсө мөсјасыс правительство оз вермы. Выль законас крестана-

лы скөт-боксаң кокнөд вөчөма: локтан во-кежлө налог-улө мөс-
 жассө боттасны 3 арөссаң (колан во боттисны кык арөссаң).
 Вөвяс налог-улө сурөны 4 арөссаң (колан во вөлі 3 арөссаң).

Кызі кутасны лыффыны налог-улө сујан докодсө.

Крестана овмөсыг докодсө лыффыны мед-веккыд ескө вөлі со
 кызі: артавны—уна-ө быд крестанінлөн мөскыс лыгтө, кызі сылөн
 вөлыс ужалө да кушөм уж-вылын, уна-ө сылөн быд му-вылын на-
 ныс быдмө да уна-ө да бурө быд виэвылын туруныс петө. Тажө
 арталөм-бөрас сөгга ставсө гөм-дон-вылө вужөдны. Ферт, тащөм
 ыжыд ужтө нуөдны колө зев уна кад дај вын. Ферт, Исполкомса
 ужалыгјас оз вермыны вөчны сјјөс.

Сы-вөсна виэмуыг да скөтыг докодсө законас шуөма лыффы-
 ны нормајас-куға. Уна-ө шөркофдема урожајсө вәјө быд вөлөстын
 фегатина виэ да му, унаө јөв да јәј гетө мөс, да кушөмжык уж-
 вылын ужалө вөв. Арталөм-бөрті, Областувса Исполком быд вөлө-
 стлы сетас докод лыфдан норма*).

Боқысса нажеткаыг налог-улө сујан докодсө кутас лөгөдны
 вөлөстувса налогөвеј коміссја. Мед оз вылө кај налогоыс, Обиспол-
 ком шуас (колан воын-моз-жө) боттны налог-улө не став докодсө
 боқысса нажеткаыс, а сөмын кымынкө прөчент. Шуам, өті кре-
 станін нажевитіс сортовка леқөмыг во-гөгөрөн 150 шәјт. Обиспол-
 ком шуіс сортовка леқөмыг налог-улө сујны 10 прөчентсө нажет-
 каыс**). Сіқинад тајө крестанінлы вөлөстувса налөгөвеј коміссја
 пуктас докодсө боқыса нажеткаыс (сортовка леқөмыс) сөмын
 15 шәјт.

Выл законын шуөма—гөль, крестанінлыг вөлөстувса коміссја
 вермас боқыса нажеткасө налог-улө не боттны зікөз.

Сөгга выл законын шуөма не сујны налог-улө жалөваңыны-
 сө со кушөм служакјаслыг, 1) исполкомөм бөрјөм ужалыгјаслыг,
 2) коперативјасө да мөда-мөдлы отсәган комітетјасө бөрјөм ужа-
 лыгјаслыг, 3) скөт-докторлыг, өіктса морт-кө сјјө, 4) агрономјас-
 лыг да вөр-бердса стражајаслыс, 5) гырыг јөзөс грамотаө велө-
 дыгјаслыг, 6) суффајаслыг да милітсјөнерјаслыг, 7) больничәын да
 школаын служітыгјаслыг (доктор-пельшарыг да учітеыг-кынзі),
 8) селькорјаслыг, избачјаслыг да вөлөстувса ставіствікјаслыг. Та-
 щөм кокнөдсө правітельство вөчіс тајө служакјасыслы, најө ыжыд
 бур вөчөны государстволы да, ужалан-доныс налөн, уж-гертыс,
 ічөт-на-да.

*) Селькозналог-јылыг Обисполкомлыг шуөмјассө леқөма торја бјулльетенөн
 64 № „Југыд туј“ газеткөд.

**) Кушөм нажеткаыг кымын прөчент сујны селькозналог-улө шуөмсө Обис-
 полкомлыг печатајтөма „Југыд тујын“, 68 №-ын.

Кызі лыддысөө налогыс докод-герти.

Став налог-улө суян докоджассө (визмуыг, скөтыг, бокуса нажеткаыг) волісполкомөн да вөлөстувса коміссіјаөн јөзөдөм-бөрын, волісполком кутас пуктавын налогсө быд крестанінлы докод-гертиыс народнө законсө лөсөдөм таблитса-куза. Со тајө таблитсаыс.

Первоја 20 шайт докодыг морт-вылө.	2 урөн быд шайтыг.
20 шайтыг-вылө 30 шайтөз докодыг морт-вылө.	3 урөн быд шайтыг.
30 шайтыг-вылө 40 шайтөз докодыг морт-вылө.	5 урөн быд шайтыг.
40 шайтыг-вылө 50 шайтөз докодыг морт-вылө.	10 урөн быд шайтыг.
50 шайтыг-вылө 60 шайтөз докодыг морт-вылө.	17 урөн быд шайтыг.
60 шайтыг-вылө 80 шайтөз докодыг морт-вылө.	21 урөн быд шайтыг.
80 шайтыг-вылө 100 шайтөз докодыг морт-вылө.	23 урөн быд шайтыг.
100 шайтыг унжык докодыг.	25 урөн быд шайтыг.

Прімер-вылө арталам налогсө кушөмкө крестанінлыс—Майбу-ровлыг. Сылөн фесатінаөн жыңјөн му, фесатінажын ојдлөм виз, 2 фесатіна ојдлытөм виз, 1 мөс, 2 арөса кукаң да квајт арөса вөв. Көчаіныс ужаліс төвнас сортовка, нажөвітіс 100 шайт. Став гојы-гыс семјаас—4.

Кытөні олө Майбуров, сіјө вөлөстыслы Обісполком, шуам, пук-төма ташөм нормајас*): фесатіна муыг—54 шайт, ојдлана виззыг (фесатінаыг)—30 шайт, ојдлытөм виззыг (фесатінаыг-жө)—20 ш., мөскыг—15 ш., вөлыг 25 ш.

Став налог-улө суран докодыс тајө нормајас-кузаыс лө:

муыг	—	54 ш. $\times 1\frac{1}{2}$ = 81 ш.
ојдлана виззыг	—	30 ш. $\times \frac{1}{2}$ = 15 ш.
ојдлытөм виззыг	—	20 ш. $\times 2$ = 40 ш.
мөскыг	—	15 ш. $\times 1$ = 15 ш.
вөлыг	—	25 ш. $\times 1$ = 25 ш.

Бокуса нажеткаыг

(10% 100 шайтыг) = 10 ш.

Став докодыс

186 шайт.

Өтө гојыг-вылө вөө 46 шайт 50 ур.

*) Нормајас-јывөыс виздө Обісполкомлыг шубмсө бјульетеңыг 4-8 лыст-бокјас (ыстөма 64 № „Југыд тукдө“).

Өні арталам—мыјда налогыс лоө тајө докодгыс Мајбуровлы:	
Первојја 20 шајтгыс морт-вылө 2 урөн	40 ур.
Сы-бөрын 10 шајтгыс морт-вылө—3 урөн	30 ур.
Сы-бөрын 10 шајтгыс морт-вылө—5 урөн	50 ур.
Өстаткі 6 шајт да 50ургыс морт-вылө 10 урөн	65 ур.

Өті морт-вылө налогыс воө . . . . . 1 ш. 85 ур.

Мајбуров овмөслөн налогыс лоө—1 ш. 85 ур×4=7ш. 40 ур.

Кушөм кокнөдјас сетөһны выль законөн.

Выль законын 1927-28 во-кежлө сетгөһны коһан вога-коф-жө кокнөдјас (льготајас). Мед-гырыгјасыс на-пныг со кушөмјас:

Кокнөдјас коһлективней да коперативней овмөсјаслы. Коһлективней овмөсјаслыг став налогыс шыбытчө (вөчсө скидка) 25%, коперативней овмөслыг—10%.

Выль местаө овмөдчысјаслы кокнөдјас: крестанін-кө виқму лөгөдан уж (землеустроительный) план-куға петө овны выльлаө вөра-инө (көні колө мырјас бертны да тильгыны), сiјө мездыггө налогыс вит во-кежлө. Кодлы колө выль овмөдчан-инас сөмын ежасө гөрны, сiјө мездыггө налогыс кујим во-кежлө. Коді овмөдчө бур местаө, сiјө мездыггө өті во-кежлө.

Красноармејеч-овмөсјаслы, коһан-во-моз-жө, налогыс мыјкөмында пајыс шыбытчө. Тащөм-жө кокнөд сетсө инвалидјаслы (1, 2 і 3 группаыг) вермытөм луныс-кө (инвалидность) лоөма војна-вылын либө медаган уж-вылын.

Сегга, коһан-во-моз-жө, выль законын шуөма сетны кушөмкө һелучкі овмөсын лоөмыг (шерөн көға жугөдөм, сотчөм, вөв либө мөс усөм) кокнөдјас.

Тащөм кокнөдјассө (мед бөрјасыс-кынқи) сетө ас влагтнас волісполком. Сөмын колө сетчө сетны коһан ескөданпасјас. Һелучкі лоөмторјасыг кокнөд коригөн колө сетны шыөдчөмтө вөлөгтувса комиггiјаө.

Кықи кутасны мездыггыны налогыс гөһ овмөсјас.

Правітельствоһн законын шуөма мездыны налогыс гөһ овмөсјасөс, мөд-ногөн-кө шуны, кодлөн еща докодыс воө (та-јылыг гіжөма-һн бөрынжык). Шуам, кушөмкө Петровлөн овмөсас кык морт. Во-гөгөрға докодыс сылөн 79 шајт. Налогсө һе богтан медыжыд докодыс кык-морта овмөслы 80 шајт. Сiғ-кө, овмөсыс Петровлөн налогыс мездыггас.

Став гөһ овмөсыс лөгөдөм налогыс мездыггсан мед ыжыд докод-гертыыс оз мынты. Сы-понда правітельство, выль законас шуөма сетны јешщө налогсө чінталан фонд, кытыг волісполком кутас сетавны скидкајас налог-улө гурөм гөһ крестаналы.

Кушдм строкјасё позё сетны крестаналы норагёмјассё да шыддчём- јассё вёлёстувса комігёіјаё.

Колян вога законыч вёлі шуёма норагёмјассё візмујас да скётјас Һелучкі лыдö бостём-вылас сетны кык вежон тыртöз лыдö бостан өпісокö кырымагём-бöрын. Тавога законыс тајö строксö Һуждöдöма тöлыгöз (окладнеј ліст пöлучітём-бöрын). Кушдмкö Һелучкі овмөсад суём-бöрын шыддчёмјас кокнöа сетём-вылö сетёны тöлыг тыртöз Һелучкі суём-бöрас.

Крестаналы колö отсавны бура нуёдны селькозналог ужсö.

Селькозналог пукталан уж—ыжыд уж. Сы-вөсна крестаналы аслыныс колö сетны отсөг быд-ногөн волісполкомлы. Кызі крестаналы отсавны? Колö налы бөрјыны өіктса лыдö-бостан комігёіјаё да налогөвеј комігёіјаё сугжык, буржык ужалыг јөзөс. Кулак-кö лібö сы-дор кыскыс морт пырас комігёіјаад, ужтö сіјö шыкөдас: озыра олыг крестаналыдыг докодјассö дебас, да-сы вөсна гөл овмөсыд öткодагас налогнас озыра олыг крестаналыныскöд.

Сесса колö быд крестаналыны велкыда віставны унаö сылөн аслас візмуыс да скөтыс, унаö бокыса нажеткаыс бостёма колян вонас. Коді дебны кутас асгыс докодјассö, сылыг Һем-жаліттöг колö віставлыны велкыда скодјас-вылын став докодјассö мукöд крестаналыны.

Быдөнлы колö төдмагны селькозналог-јылыг законөн, да налогсö пукталігас-нын кушдм Һелучкіјас коді кутас вөчны, гіжны сы-јылыг газетö.

Щетінін.

Мыј позё вөчны том-јөз-пөвсын.

Тулыснас быд өіктын Комсомол-чукөрлөн заводітчö чінны төвса ужыс. Быдөнлы дышдöдө пемыд ічөт керкаын пукавны. Лыд-дыган-керкајасö чінö јөзлөн воывлөм. Томјөз радејтöны ывлаын чукөрөн сылыштны, дурыштны, ворсыштны. Сіктын јөз-костса ужалыгјаслы колö, вёлёстув олөмјас-герті, сёлөмгаң ладмөдны гожга уж. Төдмагны кушдм ужјас ас-возын позас сувтөдны, кызі сіјö ужјас-бердас кутчісны.

Код-дінö мед-воз кутчісны.

Томјөз-пөвсын медвозға ужыс өні—чукөртны најөс, öтувтны да велкөдны бур, міжанлы колана туж-вылö. Сөрт, тајö ужыд абу зев кокні.

Бостам томјөзлыг олөмсö. Гожөмнад муртса-на рөмдыштас, адған, пукалөны чукөрөн кербунт-вылын, лібö мөдлаын нывјас да зонјас, унжыкгыс өылөны лок сыланкывјас, мөда-мөдсö гералөны,

везіг унаыг пакөстүтчөны (кулиганитөны). Празникјас-дырји вөлө-
гтын чукөрөн-чукөрөн ветлөны. Быд чукөрын ем „журалыг“-коф.
На-пыйн емөг гудөкагны кужыгјас, мукөд вынаөг да гугөг, кужө-
ны шмонитны да јөзлы теш-петкөдлыны, кужөны гывны, сіз воғө.
Мыла-нө ескө тащөмјассө Комсомоллы ас-бердас не богтны? Се-
щөм војтырыс-өд өіктын томјөзөс мед-бура чукөртөны. Тащөм јө-
зыс мед-регыд матыгмөны томјөз-динө. Комсомоллы колө тащөм
војтырсө кыскыны ас-бердас.

Гудөкагны кужыг томјөзөс (либө мукөд-ногөн чукөртны ку-
жыгјасөс) кужөмөн ас-бердө кыскөмөн комсомол-јачејкајас вермас-
ны везкөдны најөс некущөм бур сеттөм туж-вылыг везкыд туж-вы-
лө, сы-пыр вермасны отсавны бырөдны өіктыг кулиганитөмјас. Сег-
га тащөм уж-пыр Комсомоллөн лоөны бур чукөртигјас (организа-
торјас) јөзөс. Тајө-кө сурө комсомол-јачејкајаслы ас-кі-улас, поғө
кутчігны вермагны пемыдлункөд да омөллункөд, лөбөдны бур га-
жа олөм өіктын.

Кызі паскөдны гожа уж.

Гожөмын томјөз ужалөны візјас-вылын. Рытнас муғөмаөг,
налы колө шөйтчөг. Сөмын том мортлөн некор оз водгы рытын,
кыскө сіјөс өіктө. Тані колө кужны најөс кыскыны гылөмө, велөд-
ны кывзыны гажажык вігтјас, зільны мед агныс, мыј кужөны віг-
тавны, вігтавлөны. Тащөм уж-динө вермас кутчігны гылыг чукөр,
щөщ татчө поғө воғыв корны гудөкагны кужыгөс. Гылөм-вор-
сөм костјасын поғө жеңидіка вігтавны: мјан да јөз муын өлөм-јылыс.

Паскөдны гожа уж колө щөщ быдгама-пөлөс ворсөмјас-пыр.
Ворсөмјас уна емөг быдлаын, уна-пөлөс важызан-нин пырөмаөг
томјөз-пөвсө: мачагөм, городкіагөм, гарјасөм, сізі воғө. Өні өткы-
мын заводитөны вьл-ногөн ворсны: футболөн, баскетболөн, кроке-
төн. Зев јона тајө ворсөмјасыс өтувтө, кыскө ас-динас томјөзөс.
Ворсөм костјасас поғө бостгывны јүгдөдчан ужө.

Став индөм ужјасас бостгигөн комсомол-јачејкајаслы оз ков
вунөдны мед-војдөр візөдлыны, төдмавны кущөмжык уж-бердө
кутчігөны, чукөртчөны агныс томјөзыс, да сы-герті ас-бердө і зіль-
ны кыскыны. Шуам, өті өіктын емөг бура гыланкыв гылыгјас. Сі-
јө өіктас комсомол-јачејкајаслы ковмас гылөм-бердас бостгыны, вел-
лөдны бур, өніја-ногса гыланкывјас. Гывны да сы-пыр матыгтны
томјөзсө ас-бердас, нуөдны сегга гылөм-костјасас колан ужјассө.
Шуам, мөд өіктын том јөзлы өлөм-вылас воөныжык кущөмкө вор-
сөмјас (мачагөм, городкіагөм, сізі воғө). Комсомол-јачејкајаслы ко-
лө өтувтны сещөм ворсөм-бердјасас унжык том јөзөс, ворсөм-кост-
јасын колан сорніјас нуөдны.

Мед-воғсө тащөм-ногјасөн буржыка поғө комсомол-јачејкајас-
лы матыгтны гожа ужын ас-бердас томјөзөс, кыскыны сегга во-
часөн најөс бур, јүгдөдчан-велөдчан ужө, мукөд-сікаса колана ужө.

Вөр виқом сотчөмјасыс.

Сотчөмјасыс вөр виқны индөма вөр јукөдјас-вылө. Вөрјас ку-сөдөм ужыс пунктөма став јөз-вылө, став крестана-вылө. Сотчыны-кө кутас вөр көнкө, секі мобілізујтчө кусөдчыны пөжар-дингыс став матысса олыс крестанаыс.

Міжан Комі му ыжыд. Вөр виқысјасыс—лесникјас, објезщикјас ещаөнөс. Сы-вөсна вөр-виқан јукөдјаслы отсаны лөсөдөма пөжар-неј тројкајас. Пөжарнеј тројкајас емөг облагтувса, уездувса дај быд вөлөгтын. Вөлөгтувса пөжарнеј тројкаө пырөны волісполкомса јуралыгыс, лесничежаң, сесга милітсіоңер. Налы колө лөсөдны вер-магөм уж вөр сотчигјасө да кусөдчигјасө ас-костын бура өтүвтчө-чөмөн.

Кызі колө кусөдны гожеа вөр сотчөм.

Быд вөр сотчөм-дырји кусөдчөм уж-бердө кутчістөз вөјдөр ко-лө бура төдмавны, кодарө муно біыс дај кушөма өдзө-паскалө.

Төдмавны, кодар бокгаң кутчісны кусөдчан ужө, виқны біыс буржык вөрсө, сесга том вөрсө дај кос лөпјасөн тырөм інјасө. Төдмавны, кушөм местајасгаң заводітчыны кусөдчыны. Бікөд вер-магөгөн сетасны бур отсөгјас: прөсекјас, тујјас, шорјас, сонјас, вөртөм-інјас, сізі возө. Кусөдчан уж-дінын јурнуөдыснас колө ін-дыны вөр-виқан јукөдјасын служітыс јөзөс дај мукөд мортјасөс. Јурнуөдысјас-костын колө лоны бур јітөд да өтыв уж-бердө кут-чісөм. Кусөдчан уж заводітны колө пыр сөгаң, меd бі вотөзыс став ужыс вөлі заводітөм-інас ештөдөма-нын, меd біыс ез вермы торкны сіјө ужјасө ештөдны помөз.

Кушчөмјас овлоны вөр сотчөмјас.

Вөр сотчөмјас овлоны кујим-пөлөс. Кусөдчөмсө колө нуодны сотчөм-гертыс.

Му-пыщкөсса трунда сотчигөн став сотчан му-гөгөрыс колө код-жыны канава. Канаваыс коджыгө аршин-пагта, жужтанас—васөд муоҗыс. Канава-бердса пужассө колө керавны да кыскыны бокө сотчан-ингыс сажен-мөд-сајө. Бион сотчан да трунҗитан лөпјассө канава-бердгыс колө кусөдны ваон киккаломөн либө муөн тыртө-мөн. Сотчан места-гөгөрыс канавасө кодјигөн колө виөдны, мед-еккө му-пыщкөсса быс оз кықкө вуж канава-сајас да пагкав сені. Канавајасөн сотчөмыслыг паскаломсө дугөдөм-бөрын колө сувтөд-ны сетчө лун-мөд-кежлө виөдыҗасөс, јещцө-кө-нын сулалө бур, кос поводфа. Зер вермө өдјө кусөдны му-пыщкөсса трунда сотчөм

Муверкөсса вөр сотчөм овло мед унаыг. Секі сотчөны му-выв ыщкыс, јалаыс, туруныс, угөм кос кәрјасыс да кос лысјасыс. Би-ыс секі паскалө да мунө воөд төлөн. Пөжарөн сотчан местаыс лө кујим пельөса-код. Тащөм пөжар кусөдигөн-кө јөзыс лөоны тыр-мымөн, сотчаніныс богтөгө јөзнас кыщө. Кусөдчыҗассө мед-унасө, колө сувтөдны ыжыд би-бердас.

Кусөдчигөн мед-војдөр колө кусөдны бисө кујим пельөса-код-кыщ кыкнан бокгыс—мед кыщыс лө јоҗжык. Секі-жө колө быс-лыг воөд мунан тујсө лөңсдны. Сы-вөсна кусөдчыҗаслы колө мун-ны, кусөдиг-мозыс, мөда-мөдгыныс матынжык, ортчөн-мозөн, мед быс оз вермы угкөдчыны јөз мышладорас. Кусөдчыҗаслы колө богтавы кіас кодлы лысјас, кодлы көртзырјас, кодлы коканјас. Ваон көтөдөм лысјасөн кучкаломөн кусөдөны сотчан муыв ыщсө да јаласө. Көртзырјасөн муөн тыртышталөмөн кусөдөны сотчан муыв пужассө да лөпјассө. Коканјасөн ежасө кыпөдөны кокомөн муоҗыс.

Кусөдчыг јөзыс-кө оз лоны тырмымөн, либө быс-кө вывти өдјө паскалө да мунө төлөн воөд, секі кусөдчыҗассө сiҗи-жө мыжкө-мында сувтөдөны кусөдчөм-выв сотчан-бокјасас. Бокјасын сотчө-мыс пыр овлывлө лөңжык төвныр-дін-гертыгыс. Став мукөд ку-сөдчыг јөзсө колө сувтөдны би-мунан тујыслы паныд, вөчны ылө-жык би лөңөданін (противопожарная полоса), дај ештөдны сiҗө уж-сө би вотөҗыс. Би лөңөданіныс вөчсө сiҗи: индөм местаыг куҗалаыс 1 аршингаң 6 аршинөҗ-пагта муыс став ежаыс кулсө, либө сы-пыфди коджыгсө канава аршин-пагта да кык вегт-судта. Му ежа кулөмлыг да канава кодјөмлыг пагтасө-да, куҗтасө-да, жужтасө лө вөчны арталөмөн би-гертыыс дај кусөдчыг јөз-гертыыс. Сотчө-мыс-кө мунө јона-пырыг, секі, ферт, канавасө лоас вөчны куҗа-жык, паскыджыкөс дај жуҗыджыкөс, мед быс сы-пыр оз вермы шыбытчыны. Муверкөсса пөжар-дырји пужассө керавлыны шоча лөлө. Кералөм-дорыг буржык пужассө коҗны канава-сајас. Канавасө-өд

оз ковмы вöчны зик вегкыдöс. Посни кералöм пујјассö да кујлан лöпјассö буржык разипельö шыблавны сотчанла-дорас. Воэö би-мунöмсö лöньöдöм-бöрын кусöдчыг журнуöдыгыслы колö гөгöртны став сотчöминсö, виэöдлыны—оз-ö кыткö быс вермы шыбытчыны бокö да вöчны пöжарсö выль местаын. Сотчöм-гертыс лöö кытгу-рö виэан канавајассö паскöдлыны. Јешцö-нын колö виэöдлыны гег мырјас-вылö. Сецöм мырјасын быс вермö овны зев дыр, дај лун-мöд-мыгти-на сесаң төлөн пöлтöмөн быс бара вермас паскавны. Сецöм мырјассö колö кигкавны, ем-кö матын, ваөн, либö тыртны муөн.

Муверкöсса пöжар кусöдöм-бöрын бара-жö лун-мöд-кежлö колö сувтöдлыны виэысасöс, мед оз вермы быс выльг паскавны.

Пу-јывса вөр сотчигөн кусöдчыны мед гөкыд. Тащöм сотчöмыс вöрыслы локсö вајö мед јона. Быс секі паскалö мугыс-кынзi щöщ пујјас-вылас јылöзыс. Тащöм пöжарыс, ем-кö сені посни вөр да кос лöпјас да мукöд сотчанторјас, лöö зев ыжыд бипур-код. Тащöм вөр сотчöмсö кусöдигөн колö вöчны бисö орöдан прöсек 10 сажең-пагта либö јешцö паскыджыка. Тащöм ужтö вöчны колö зев уна јöз. Сы-вöсна прöсек вöчигөн колö богтны прöсек-пыдди-ыс тујјас, шорјас, куш-инјас, шоч вöра-инјас. Сецöм местајасын-и колö вöчны би орöдан прöсектö. Прöсекгыс колö весавны став сотчанторјассö: ныщö, јаласö, посни вöрсö, росјассö, лöпјассö. Би-орöдан прöсексö колö заводитны вöчны сотчанинсаңыс ылысаңжык дај ештöдны ужсö помöз би вотöзыс-на. Прöсекыг пујјассö колö пöрöдны, мед најö усöны јывнас сотчанла-дорас. Ем-кö кусöдчыг јöзыс тырмымөн, пöрöдöм гырыг пујјассö колö плитны јылсдыс, увјасгыс весавны да кыскыны бокö прöсек-сајас. Прöсексö керавны вермытöм мортјассö колö сувтöдны кусöдны сотчöминсаңыс четчалан бiа гөлöвњајассö. Сесга јешцö-нын колö виэны өзжöмыг ыжыд убытка вајан местајассö, дона гырыг вөрјас, том посни вөрјас, чукöра кос сотчан лöпјаса инјассö, сiзi воэö.

Вывтi паскыда вөр сотчиг-дырјi поэö вöчны пöжарыслы паныд мунан бiјас. Сы-вöсна сотчöм инсаңыс 50-200 вогков-сајын-кымын вöчöны 2-3 сажең-пагта прöсек либö ем-кö-на кадыс да јöзыс, всчöгö канава. Поэö, ферт, кокнöдчöм-вöсна богтны прöсек-пыдди тујјас, шоч-вöра-инјас. Пöжарла-дорас сецöм вöчöм прöсекас чукöртчö став сотчанторјасыс ыжыд чукöрјасö. Кор быс сетчö матыг-мас, сотчанинас сынöд кыскöмыс лöö јона тöдчана. вöчöм чукöрјас öзтöны ставсö. Чукöрјасыс өзjöны ödjö-пырыг. Пöжарнас сынöд кыскöмыс-вöсна чукöр сотчöмгыс быс мöдöдчö пöжарыслы паныд. Сені быслы оз-нын сур уна сотчанторјасыс. Сы-вöсна став пöжарыс лöңас зев ödjö дај зикöз кусöдны оз-нын ло сецöм гөкыд.

Пöжарыслы паныд мунан бiјас колö вöчны бура мөвпыштöмөн дај уна кусöдчыг јöзөн. Сецöм кусöдчöмөн вескöдлыны вермас сöмын лөгничеј.

В. Забелін.

Картапель сігмөм.

Быд зера-гожөмын мијан картапель зев јона сігмө. Таво уна-лаын вісталөны: картапель-пө зев јона сігмөма. Картапель сігмөм-јылыг колөм гожөмын воэыв поэө вөлі віставны. Менам вөлі „Југыд тую“ да „Комі сіктө“ сы-јылыг гижөма ноль статта. Тајө статта-јассө лыддөм-бөрын унаөн вөлі шуөны; вывті-пө-тај воэ ті, агро-номјас, косјанныд төдны картапель сігмөмтө. Енө-пө соргөј! Сегга төлын, картапельыс зев јона кутіс сігмыны-да, налыг-жө, шуагыг-јаслыг кылан вөлі горні: Збыл жө-пө-тај велөдчөм јөзыд воэывв кужөны віставны картапель сігмөмтө.

Кызі-нө, ескө, верман картапель сігмөм-јылыг воэыввсө төдны? Төдны тајөс абу зев сөкыд. Велөдчөм јөз картапель-сігмөдан вісөмтө важөн-нін төдмалөмаөс. Најө вісталөм-герті картапель сіг-тыгыс—зев поснідік шакјас. Зера гожөмын, Ільлалун-гөгөр-на јеш-щө, картапелькорјас-вылын тыдовтчасны сөдов чутјас. Луныг-лунө најө гырғалөны да јонжыка сөдөдөны. Сегга вужөны мукөд кар-тупель-корјас-вылө да сізі-жө пазкалөны. Лун даc—дасвіт-мыгті чутјасыс тыдовтчөм-бөрас став картапелькорјасыс сөдагас да сігмас.

Візөдлан-кө микроскоп-пыр тацөм сөдазны заводітөм карту-пель-корсө, адқан—картапелькор-пыщкөсөдыс бытто суніс нуөдөма, чукөрмөмаөс шакјасыд. Кор-улысладорас најө мытчысөны да гылө-дөны зев поснідік көјдысјас (спорајас). Тајө көјдысјасыс зер-ваөн вужөны мукөд картапель корјас-вылө лібө муыг мытчысөм карту-пель-вылө да сені бара овмөдчөны, быдмөны вөснідік суніс-коф шакјасө. Буржыка-кө картапельтө мудјөма, спорајасыс, ферт, кар-тупель-вылө оз вермыны вегкавыны. Сы-вөсна бура мудјөм карту-пельыд төвнад гуад візігөн озжык-жө і сігмы.

Какрупель-сігман-воө картапель-керігас-на адқан сылыг сігмөм-сө. Картапель сігмөм заводітчө ортсыгаыс. Мед-воэ картапель-вы-лын тыдовтчасны сөдов-рөма поснідік небзөм гуранјас, бытто чу-нөн лычкыштөмјас. Сегга тајө небзөмінјасыс кутасны ыждыны, паз-кавыны. Бөрынжык став картапельыс пөрө дукөм-кізер-рок-коф торјө.

Картапельтө керігөн зев бура колө бөрјыны став сігмөм да сігмыны-зевөдітөм картапельсө. Вегкаласны-кө најө өті гуө зөңвіза картапельјасыскөд, ставсө сігтасыны.

Мі төдам,—картапель зев јона сігмө шоныдінын да руаинын. Картапель гуалөм-бөрын-кө пыр-жө тупкам, пөдлалам гусө, секі сіг-ман-воө воэыв поэө шуны тулыс-кежлө зөңвіза картапель оз зев уна кол.

Картапель гуалөм-бөрын картапель-гујас колө візны вогсөн. Сө-мын зер-ва пырөмыг колө вевттыштны. Кор сегга көздөдыштны пондас, 2-3 градус лоө көзыдыс, секі-нін гутө колө вевттыны буржыка.

Картупель-сигман-војасо картупельтө гуалигад колө вөснѣіка пөјімөн кіскыштны. Богтны сіјос быд пудовна картупель-вылө тув 3-4. Пөјімөн кіскалөм візо зоңвіза картупельяс-вылө вісөм вужөмыг.

Картупель-сигмана-војасо колө картупельтө бөрјыны і тöлын. Сецөм војасас картупель-візанінад колө колыны куш-ін, медым төлын бөрјігөн позө пуктыны сетчө зоңвіза картупель.

Картупель-сигмөдан вісөмыд-өд вужан вісөм. Сы-вөсна сігмөм картупельтө колө гугад өтөтөг ідравны.

Картупель-візанінын-кө төлын көзыда-шоньдасө кутан візны кыксаң да ноль градусөз-кымын шоньд, секі картупельыд дугдас сігмыны.

Картупель-візанінтө копө төвбыд відлавны, мед вывті шоньд-ны, вывті көзыд сені ез вөв. Вывті-кө шоньд кутас лоны, колө пыр-жө гу-вомсө ічөтїка вогтыштлыны, вылынкө візаніныд, шоньд-петан трубасө вогтывны. Көздөдас-кө жона, картупель-візанінгыд шоньд-петанінјассө пыр-жө колө јонжыка пөдлавны.

Тулысын көјдыс-вылө колө бөрјыны мед-бур, мед-сөстөм да мед-міча картупель. Сөдов-вылысајассө колө торјөдны војан-вылө.

Картупель-сигман-војас петкөдлісны мїжанлы,—картупель јонжыка сігмө: өтї-кө—сој мугінө пуктөмөн, мөд-кө щөкыда пуктөмөн, којмөд-кө—мудјытөг еновтөмөн лїбө омөла мудјөмөн. Гөрд картупель жежыд-дорыг јонжыка сігмө. Гор пуктөм картупель мед-бур көјдыс-вылө. Зоңвіза картупель-кө пуктан, зоңвізаөс і урожајтө богтан. Колө сөмын візны, мед картупель-вылад боқысаң—мукөд картупельсаң, лїбө мугаң вісөмыс ез вуж.

Мі өні төдам-нын, картупель-вісөм паскалө медгасө арын, картупель корјас-вывсаң. Сетыг зер-ваөн воө муыг-мытчыгөм картупельяс-вылө. Бура-кө мудјөм картупельтө, бура вевтөма сіјос муөн картупель-вісөм сылы оз көлас: пыдө муө пырны картупель-вісөмлөн спорајасыс оз вермыны. Сегга муын олігөн најө өдјө кулөны.

Мед картупель вісмөдан спорајас ез коласны зоңвіза картупельлы, вежон-кымын воңжык картупель кертөзыд колө сігмөм картупелькорсө ідравны бокө да, верман-кө, сотны сіјос. Тазі вөчөмнад му-вылө колөм вісмөдан спорајас вошөны—кулөны.

Өні мі төдам, мыж-вөсна сігмө картупель, кызі да коржык сылөн сігмөмыс мед-јонасө паскалө. Тајө төдмалөм-бөрад, ферт, позө велавны картупель-сігмөмкөд вермагны.

Картупель оз сігмы: 1) көјдыс-вылө-кө богтам жежыд-өікаса зоңвіза картупель; 2) пуктам-кө сіјос лыа му-гінмаінө, гежөджыка, горөнжык; 3) буржыка-кө кыкыг мудјам (окучивајтам); 4) гөжөмбыд-кө мусө јөгөсөөмыс візам.

Сїз-кө, быд крестанінлы колө төдны: тајө гїжөд-гертї-кө картупель кутан вөфїтны, картупель-сігмөмыс повны немтор.

Мујас-вылын вөдитан турунјас КОСТӨМ-ЈЫЛЫС.

Унжык крестанаыс-нын мијанын төдөны—мыјла шеп-пыреј-сора (тимофејевка), бобөһаһ да вика көзөны мујас-вылө, ыжыдөс-ө најө бурсө вайөны. Та-јылыс поэө шуны воыг-воө тајө турунјассө көзөм содөмјас-серти. Поэө чајтны—мујас-вылө турун көзөмјас јеш-щө-на јона содасны. Турун көзөм-јывыс мијан крестана төдөны бура, сөмын мукөдыс оз төдны кор көзөм турунјассө колө ыщкыны да кықи сјјөс когтыны, мед егкө сыыс лоі бур көрым скөтлы.

Мујас-вылө көзөм турунјас ідрасөны (ыщкысөны, когтысөны) оз виэывса турун-моз, а мөд-ногөһжык. Кужтөг когтөм-вөснаыд да һекадын ышкөм-вөсна поэө кокһиа щыкөдны, дај туруныс лоө ещажык. Сы-вөсна көзөм турунјас ідралөм-јылыс төдны колө турун вөдитыгјаслы быдөнлы.

Кор колө ыщкыны.

Мед-војдөр турун вөдитыгјаслы колө төдны, коржык колө бобөһаһсө ыщкыны, мед туруныс лоас унжык дај буржык. Вөлөм-кө **медбур ыщкыны бобөһаһтө, кор сјјө сөмын-на зөриэавнысө заводитас.** Оз-кө мыј-вөсна-кө удајтчы секи ыщкыны, поэө һужөдчыны жын бобөһаһ му-вылас зөриэавны бөгтомөз. Сыыс горөз еновтчыны ыщкыны һекущөма оз поэ. Нөкор оз поэ видчигны ыщкыны став бобөһаһ зөриэалөмсө. Секи лоө гор-һин.

Зөриэавны-заводитчан кадын ышкөм-кежлө бобөһаһын лоас мед уна бур, колан, пөтөс војанторјасыс. Секи ышкөм бобөһаһ туруныс оз ло һекущөм өблөд, ставыс лоас скөтлы зев бур чөскыд војан. Зөриэалөм видчисөмөн уна вын да пөтөс војанторјасыс бобөһаһыдлөн мунө зөриэ петөмыс-вылө, дај сы-бөрын көјдыс-вылө. Туруныс сы-вөсна лоө чорыд, ещә пөтөса, вердигөн кутас колыны уна өблөд. Јона зөриэавтөз шеп-пыреј-сора бобөһаһлөн корјасыс јонөг, чорыда кутчисөмаөг за-бердас, дај когтигөн оз гылавыны. Зөриэалөм-бөрын корјасыс лөһны омөлөг, когмөны, когтигөн јона чирјысөны. Сы-вөсна, ышкан-кө горөн, зөриэалөм-бөрас: туруныс лоө ещажык.

Со мыј-вөсна і колө бобөһаһтө му-вывыс ыщкыны зөриэавтөз-ыс-на. **Секи ышкөмөн туруныс лоас мед-уна, мед-чөскыд дај мед-пөтөс.**

Зөр-сора викатө көзөма-кө когкөм му-вылө, ыщкыны колө кор зик став туруныс му-вылас зөдиэалас-һин, оз-кө, бытөд, ыщкыны-видчысөмыс гөрмөд гукөзатө. Зөриэалөм-вөсна вика оз чин. Сјјө быдмө пуртөсавтөзыс. Арза гу көзөмыс-кө викаыс-вөсна кутас сор-

мыны, секі вікасё поңо, ҕерт, ышкыны воңжык. Секі ышкыны колё 2-2¹/₂ вежонён воңжык гу-көңомгыс.

Ныңі колё когтыны му-вывса турунјас.

Ышкыны көңом турунјастё абу ёкыд. Ёкыджык лоё сїјёс бура козтёмыс да мегтїтёмыс. Јешцё-њїн лоё ёкыд когтыны, пу-калё-кё омёл, зера повоҕҕа.

Му-вылё көңом турун ышкём-бёрас оз ков јона вёрошїтны да бергёдлыны. Вёрошїтёмён да бергёдлёмён туруныслён корјасыс зев јона чїрјыёны дај колёны му-вылас. Кёңом турунјаслён корјасыс поснїёг. Вёрошїтёмён чїрјыны најёс зев кокњи. Налён корјасыс зев уна. Корјасыс туруныслы сетёны мед-уна чёскыд пётёс гојанторсё. Чїрјёмён јона чїнё туруныс дај јона чїнё пётёслуныс. Сы-вёсна-ї когтїгён көңом-турунјас јона вёрошїтны оз ков. Та-јылыс мед-војдёр оз ков вунёдны турун вёҕїтысјаслы.

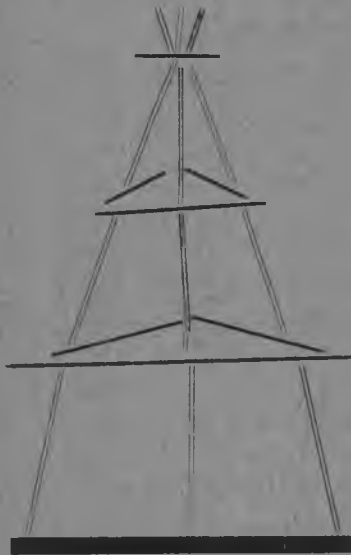
Кёңлём турунјас когтыны, ҕерт, мед-бур кос повоҕҕа-дырјї. Секї когтыны поңо омёлжыка вёрошїтёмён. Ышкём-бёрын турун-сё колё вїңны лоңјасын вёраёдлытёг луи кык-кујїм. Сы-бёрын лоңјассё колё бергёдлыны—улыла-дорсё лептыны вылас. Бергёдавыны колё лёгыда, кокњи-пырыс, мед туруныс оз чїрјыс. Кор когмас улыса, бергёдём-дорыс, лоңјассё колё бергёдны бара сїңї-жё. Су-лалё-кё вёлі секї пыр бур кос повоҕҕа, турун ёдјё когмас дај шогмас чукёртны јурјасё да зорёдјасё, лїбё вајавны горт-дїнё ве-кыда лоңјасгыс куралёмён. Когтїгён лоңјассё колё бергёдлыны воңжык асывјасын, лысва-дырјї-на. Секї туруныс озжык чїрјыс. Повоҕҕаыс-кё шыкас, зермас,—секї лун-мыгтї-њїн, мїча-кё вёлі сїјё луныс, лоңјассё поңо чукёртны јог жужыд јурјасё. Јурјассё колё вёчны 1-1¹/₂ аршїн-судта. Тащём јурјасын туруныс сїңї-жё когмё (зер-когтјасас). Лоёны-кё щёкыда зерјас, тащём јурјасын сыыс туруныс оз шонав, оз бакгав, јурјас-пырыс тёлыс вермё ветлыны-да. Јурас-кё туруныс оз вермы бура когмыны, секї бур повоҕҕа пук-гём-мыгтї, нёжјёњїк-пырыс, јурјассё колё когавлыны да разёдлыны когтыны. Бобёнањлён гёрдјура зорїңјасыс когмём-бёрас оз јонасё вежыны, колёны сецём-жё гёрдёг. Сёмын сы-вёсна повны нїнём, оз ков вїдчїгны зїкёң когмёмсё, сыыс чукёртём-бёрас туруныс оз шык.

Омёл зера повоҕҕа-дырјї му-вывса турунјас лоё когтыны аслыс-пёлёс вёчём ёшлан-їнјасын. Зера повоҕҕа-дырјї муын когтїгён турун зев ёдјё јона гёдагё да шыкё. Вермё шыкны зїкёң. Сы-вёсна зера повоҕҕа-дырјї турунтё когмас когтыны ёшлёмён. Ёшлыны поңо лапыдём турунсё увјёг пощјас-вылё (сырс-вылё). Сырс (увјёг пощсё) сушкёны муас. Увјас-вылас-ї севга ёшлёны турунсё. Ёшёдлыны увјасыс-вылё турунсё колё аршїн кызта-кымын.

Поңо сецём увјёг пощјассё (сырссё) сацкыны кујїмёс неылын мёда-мёдёгыныс. Вылі-помјассё кујїмнаныслыс кёртавын ётлаё.

Пош шөрјасас колө вомөнөн тувјавны бефјас (1-јја герпас). Сіјө бефјасыс-вылө-і сөгга колө пуктавыны когтан лапыдыштөм турунсө. Улыыс чукөра-туруныслөн колө лонны паскыд, вылы помыс јог, јурмодаа-коф.

1-өд герпас.

Турун позө когыны јешщө чомјас-коф-вылө өшлөмөн. Пошсыс вөчгө кык бока керка јур-коф чом. Выліас (пошјас-вылас) лөдөны вөсныфка лапыдыштөм турунсө. Сени туруныс когмас зев бура (2-өд герпас). Сөгга позө јешщө турунтө когыны пошјас-вылө өшлөмөн.

Өшлөмөн когытөнгөн колө виқөдны, мед өшлан туруныс ез вөв қик веж, мед вөлі кулөм-коф-нын. Сөгга өшлигөнгөн мед турун вылі-пласт-вылас ез вөв некущөм ва: зерва дај лысва. Веж турун либө лысваөг турун зев өдјө щыкө да бакгалө. Өшлыны турунсө колө сіңі, мед сыпыр бура ветлө төлыс. Сы-вөсна оз ков

сіјөс өшлыны вывті кыза, дај мед оз инчы му-бердас. Мед муөңыс вөлі $\frac{1}{4}-\frac{1}{2}$ аршін-кымын когт. Сөгга колө течны јур-коф модаөн, мед өшлөм-турун-вылас зерыс оз өшјы—мед, вевт-вылыг-моз, пырыг-пыр ваыс ісковтіс муас.

Өшлөмөн когытөнгөн турун оз чірјыг, оз чін, сөгза јона кокнөдө ужтө. Өшлөм-инын турун позө виқны төлыг-чөж. Туруныс оз щык. негіг көт быдлун чорыда зерө, мед сөмын өшлөмыс вөлі вөчөма бура. ферт, лоас гөдјык, да чөскыд да пөтөслуныс сіјөн оз чін.

Мујас-вылын вөдтан турунјас зера пововда-дырји өшлөмөн когытөмыс лоас мед-бур. Вөчны өшлан-інјастө пошјасыд, увјөг мајегјасыд мјан уна ем. Сөмын оз ков дышөдчыны.

Мујас-вылын вөдтан турунјас-бура когытөмыс вәјө ыжыд бур крегваннлы. Көзөм турун лоө 2-3 мындаөн буржык виқывса турун-дорыг. Бура когытөм да бура мезтөтөм му-вылө көзлөм турунјас пөтөслун-гертыыс қик-жө зөр-кофөг.

2-өд герпас.

Агроном Б. Н. Попов.

Кукаң быдтөм-жылыс.

Бур кукаң-кө ми көсјам быдтыны, колө мед-војдөр кужны віңны сылыс мамсө кукаңсө вайтөзыс. Колө мамсө лыгтөмыс дугдыны 6-8 вежон-војдөр кукаңастөзыс, вердны сөдагтөм турунөн, жмыкөн да өтрубөн. дас-дасвіт лун-кымын војдөр вайтөзыс да кујім-һоль лун вайөм-бөрас вердны колө омөлжыка. Вайан лунјасаскө вөраыс пыктас, колө зыравны вөрасө выјөн, салаөн, да лыгтыштны ічөтїка. Колө картатө щөкыджыка волсавлыны, дај мед сені вөлі шоныд да југыд.

Кукаңлыс чужөм-бөртөыс колө весавны вомсө да нырсө сөстөм рузумөн, лїбө мыскыны сөстөм шоныд-код ваөн, мед кокніжык вөлі лаванысө. Сы-бөрын кукаңыдлыс колө гөгсө көртавы. өтї кїнад кутны гөгсө, мөднад вірсө кынөмгыс вөтлыны кынөмулөдыс нїртөмөн, сегга көртавы сурөвей суңисөн улөжык кынөмгаңыс кык-кујім вершөк-гөгөр. Көртөдгыс улысжыксө гөгјыслыс колө вундыны сөстөм сімтөм лечыд пуртөн. Сы-бөрын гөгсө мыскөны дебыд пуэөдлөм ваөн да мавтөны јодөн, мед картаад кукаңыд гөгсаңыс ез вісмы (зараїтчы). Та-бөрын колө гетны мөслы кукаңсө һувны, сөмын колө віңны, мед оз орөд кукаңыслыс гөгсө. Оз-кө мөскыд һув, колө сөстөм рузумөн лїбө іқасөн чышкыштны. Некущөма оз ков һулөдны кукаңтө солалөмөн да пычалөмөн.

Мед-воэда лунјаснас кукаңтө колө віңны јона кынмөмыс. Көзыд-їнын кукаңыд зев регыд вермас вісмыны кынөмнас да мукөдпөлөс вісөмөн. Оз поз віңны кукаңөс ічөтїк, дука, пемыд гїдын, сылы оланїныс колө југыд шоныд сөстөм сынөда лөка ыжыд карта, мед сіјө верміс котрыштны. Пемыд, дука гїдын кукаң лөө жугыл, омөла кутас сојны, вермас қікөз вісмыны.

Быдтанныд-кө өтпырјө кык-кујім кукаң, оз поз пыр өтлаын најөс віңны; өтлаын олігөн најө һөһалөны мөда-мөдныслыс пельсө, гөгсө, вермасны һылыштны гөнјас. Таыс вермас вісмыны һөһаланїныс, дај гыркас вескалөм гөнгыс кынөмыс.

Кукаң вердан дозмук колө віңны јона сөстөма—щөкыджыка мыскавлыны кунваөн, сы-бөрын пөсваөн, костыны шонді-возын. Бур вердны кукаңөс емалїрованнеј дозјыс, тсїнкөвөјыс, жежыд жөч дозјыс. Пу-доз абу сещөм бур: сетчө быд щель-костө сїбдө һајт, чужөны гагјас, кодјасыс зев кокні вісмыны.

Кукаңөс лун-космөсөн-кымын колө весавлыны щөткаөн, гөжөмын мыскыны мајтөга ваөн, мыскөм-бөрын чышкыны сөстөм рузумөн. Һајт кучікыд-өд щөкыда вісмывлө лышажөн (ыжкарсөн), чужөны тојјас, вермас лоны мукөд-пөлөс вісөм-ї.

Јона сөвмө кукаңыд гөжөмын бур матї пөскөтїнаө ветлігөн, дај јешщө-кө кутан содтөд вердыштны гортад пыэөн, өтрубөн да жмыкөн. Омөл пөскөтїнајаснад төвга бур вердөмыс вермас ставыс

вошны. Колө јона мөвпыштны, кыңи ескө лөгөдны кукаңлы бур пөскөтина, Һебыд бур туруна, матын гортдингаң, торјөн гырыс скөтыс.

Мати бур-туруна пөскөтинаө кукаңөс колө леңны кык төлыс да жың-мығы чужөм-бөрас, либө кујим төлыс-мығы. Омөлік ыли кукјөрө поңо леңны һоль-вит төлыс-мығы, сетчөң колө виңны гортдинад, вердны веж турунөн, либө виңны горт-дингаңыд һеылын торја-јөрүн. Бур пөскөтинаын виңгөн сетны кукаңыдлы колө лун-кежлө өти, либө кык пунт пыңлы, өтруб. Омөлік пөскөтинаын—кујим-һоль пунт.

Оз-кө поң лөгөдны торја кукаң пөскөтина, колө көт пощны ічөтик торја јөр быд кукаң быдтыгылы гумла-дорас-лы, мукөд матынжык местаын-лы. Оз-кө поң і сещөм јөрсө лөгөдны, поңо виңны кукаңөс куң дом-јылын, мең сылы вөли вөла ветлыны да котрыштны. Оз-һын-кө поң һинөм вөчны, секи һоль-вит төлысгаң леңны мөс-јаскөд, да гортын сетны унжык бур көрым: пың, өтруб да веж турун. Һөңвиңа пөт кукаң зев вегел, долыд чужөма, оз омөлтчы, быдлун содө гөктанас, пунт-дорыс унжык. Омөлтчө-кө кукаңыд, колө сојансө вежны, либө содтыны.

Кукаңөс гојөмын јона дөзмөдөны өвадјас да гутјас. На-вөсна кукаң оз вермы јирғыны. Жар, өвада лунјасө колө воңжык јөртны, карта-вылын өтенсө мавтны өиңка-сора ізвесткаөн. Сыыс гутјас пышјөны.

Оз ков кукаңөс һөтчыд һөјтны, јона сы-вылө горзыны-һи. На-јө һөјтөмад да горзөмад лөоны зев вөјөг. Ошпијан һөјтөмөн лөоны зев лөкөг. Щөкыда өшкөс лөлывлө начкыны бур каднас, куш лөклун-вөснаыс. Лөклуныс ескө лөи быртынысө кужтөм-вөсна. Вердны, јуктавы, јирғыны леңны колө өтижык кадө, мең сижө велалө өти каджасын сојны. Оз ков һөкор кукаңкөд дурны, гыжјавны, гилөдны голасө, плөшсө, кыскавы сурөдыс, оз ков леңны плөшсө һиртны өтенө, пощөсө, мукөдторјө. Сіңинад һажө мөдыс кутасы лөукасны.

Кутас-кө кукаңыд мығитны, колө пыр-жө торјөдны сөстөм, југыд шөныдинө, чинтыны јөв сетөм којмөд јукөнөңыс, либө жыңјөңыс, сы-пыфди сетны пуңөдөм ва. Виғмөм-бөрас колө јона пуны шабди-көјдыс да ванас јуктавы. Бур јуктавы уль колкјөн—өтиөс либө кыкөс лун-кежлө, вердны дрөбитөм пөжөм зөрјөн; јуанас сетны пөжөм тојөм руңөг, выль пөжалөм сукар. Гырк јөртөм-бөрын бара-жө колө сојансө чинтыны, јуктавы қасторкаөн, либө шабди көјдыс ваөн, кынөмсө колө зыравны.

Овлывлө—кукаңлөн кынөмыс дундө омөлік сие туруныс, пөгалөм веж туруныс, бакшаөөм јөлыс, өдјө сојөмыс да јуөмыс. Секи кукаңтө оз ков леңлы кујлыны, колө котрөдлыны, кынөмсө зыравны скипидара ва-сорөн, вердыштны өти паң мелөн.

Лоас-кө кучикас лышай (ыжкарс), секи колө богтны өтi стөкан подсолнешней либө шабди выј, пуктыны пыщкас щажней-паң лекар-ство—креолін, да јона быгзытөзүс гудравны. Сегга сiјөн дојсө мавтны лун-космөсөн.

Омөла вердөмыс, да дурка һајт картаын виҷөмыс кукаһыд то-јөггө. Колө секи буржыка заводитны вердны, щөкыджыка оланін-сө волсавны. Колө пуҷодны табак—пунтлыг һольөд јукөнсө ($\frac{1}{4}$ пунт) кык бутулка ва-сорөн, көтөдлыны тојөг-інсө, јонжыка көтөдны го-ласө, балабөжсө, бөжвуж-бердсө. Поҷө богтны подсолнечней либө шабди выј, сы-һольөд јукөнсө пуктыны карасиң, да һоль лун-мыгтi көтөдлыныны тојөг местасө.

Мукөд-дырјi кукаһлөн вом-дорғыс гөныс услө. Секи колө вом-дорсө мајтөгөн мыскыны, чышкыны сөстөм рузумөн, мавтны бу-тулка ва-пиө щажней паң креолін сорлалөмөн. Поҷө тащөм виґөм-ғыс видчигны, кутам-кө быд сојөм-бөрын вом-гөгөрсө чышкыны сө-стөм рузумөн.

Агроном **Жакова.**

Суд-жылыг җорҗијас.

Мыжалөм-жылыг.

Мыж вөчөм—общество пыщкөсса омөлтөр. Мыжыс овлө уна-ногөн. Мыж вөчөмсө помавтөз мунө сылөн воҗза ужыс. Сijö өт-лаөддө сещөм воҗза торјас: 1) мыжсө мөвпыштөм, 2) лөгөдчөм, 3) заводитчөм.

Мөвпыштөмыс вермас төдчыны јөзлы, мыжсө вөчны көсјыс мортыс-кө (шуам, кодөс-кө суцкавны пуртөн) воҗыв ошјысө, грө-житчө, мукөд сещөм-тор петкөдлө.

Мiјан Уголовней-Закон-Чукөр-герти мыжсө вөчны мөвпыштөмыс, көт-і төдчана-һин сijö јөзыслы, оз мыждыгы. Сы-вөсна колө шуны, мыж вөчны мөвпалыг мортөс, көт-і сijөс төдасны-һин јөзыс оз-на поҗ сетны судө, јавитны милитсijaө, либө следовательлы. Абу-өд еща кокни мывкыда војтырыд. Нaјө унаыг көсјывлөны вөчны локтор, повөдлывлөны, мукөд-ногөн петкөдлөны асгыныс мөвп-јассө мыж вөчөм-јывгыс да быдөн сijö (мөвпыс) сiҗi i колывлө. Сы-вөсна ташөм војтыр обществолы абу өпаснөјөг. Ғерт, војтырыд абу өткоҒ. Шочиника овывлө i мөд-ног: лок вөчөм-жылыг мөвпыс мортлөн јонмө да мунө воҗө.

Мыж вөчны лөгөдчөм.

Мыж-жылыг мөвпыштөм-бөрын мортлөн воҗө-кө мыж вөчала-ныс сijö мунө, локтө мөдтор—**лөгөдчөм**. Лөгөдчөмыс бара-жө овлө уна-нога. Коргысөм, өружјө лөгөдөм, мукөд-нога: шуам, нарөгнө вiјөм-вылө сульөма суҗөдөм, револьвернөбөм, зараҒитөм. Лөгөдчөмөн-жө поҗө шуны, шуам, гусасыс-кө, мед сылы милитсijaлы суртөг да војтыр төдлытөг поҗө војын гусаны, воҗыв сульөмаөн вердө ов-мөс-виҗыс-чепјыв-понјөс.

Мыж-вөчны лөгөдчөм-вылө Уголовней-Закон-Чукөр вiҗөдө-мөд-ногөн-һин мөвпыштөм-гертиыс. Уголовней-Закон-Чукөрын 19-өд статъаыс шуө: мыж-вөчны лөгөдчөм мыждысө өткоҒа мыжсө вө-чөмкөд. Шуам, кодi-кө вaжөн-һин лөгалө мөд морт-вылө, чaјтө сi-јөс лыјны; корҗис ружјө, кутис сijөс зараҒитны, мед сы бөрын поҗө сөгга лөгалан мортыслы лыјны. Пырыс-пыр, ружјесө зараҒитиҗас, сы-ордө слөјмас локны бокөвей морт (сугедыс-ли код-ли), төдаслоктор пәнөмсө, дај өружјөсө сылыс мырҒҒас. Та-ногөн мыж-вөчны лөгөд-чысгыс воҗө сы-тујөд (мыж-вөчөмлаң) мунөмсө җугас дај лыјны оз өет. Ташөм-нога лөгөдчөмыс мыждысө мортөс вiјөм-мозыс-жө, көт лыјөмгыс (вiјөмгыс) мөд морт-ескө-і җугис-да ез лөз артмыныс-сө-да. Та-бөрын вермас лоны сещөм јуалөм: быдгама мыжсө-вөчны лөгөдчөмыс мыждысө алы оз? Бөстам сещөм пример. Öти морт

мөвпыштис гусавны мөд мортлыг игана амбаргыс көлуҗсө. Корҗис војдөржыксө көрт-лөм, пемыд вој-кежлө лөгөдчис мунны, көсҗө-нын вөлі мунны. Сегга кутис мөвпавны: ме-пө көсҗа локтор вөчны, гөль мортлыг гусавны өккыд ужөн перјөм көлуҗ. Сылөн жалыс петис, даҗ асгыс лок туй-куҗа мунөмсө еновтис бөр. Тајө прімерын мыж-вөчны лөгөдчыс мортөс Һекөд ез җуг, сійө ачыс сөвөгитчис да лөгөдчөмсө еновтис. Ташөм лөгөдчөмыс, мортыс-кө ачыс, бөкөвөҗ војтыр җугтөг еновтө сійөс, Уголовней-Закон-Чукөр-герті оз мыж-дыссы.

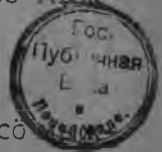
Мыж вөчны заводитчөм.

Мөвпыштөм-бөрын да лөгөдчөм-бөрын вөчтөҗыс-војдөрҗөс вөчан ужыс вуҗө коҗмөд пос-вылө—заводитчөмө. Заводитчөмнас шуө, кор мортыс мыж вөчан туйөд мунігөн ез вөч ставсө, мыҗ вөлі колө мыҗсө помөҗ нуөдөмлы, либө вөчис ставсө мыҗ вермис да мыҗ вөлі колө, көт мыҗсө-і ез вермы помавны боқысса паны-даланторҗас-вөсна. Татыг төдчө—заводитчөм овлө кык-нога. Өтө-кө, сійө лөб помөҗ нуөдтөм заводитчөм: мортыс-кө оз вөч ставсө, мыҗ вөлі колө мыҗсө помөҗ нуөдөм-вылас: мөд-кө, помөҗ нуөдөма заводитчөм: морт-кө вөчас ставсө, мыҗ вөлі колө, көт боқыса паны-даланторҗас-вөсна і мыҗсө помөҗыс нуөдны оз вермы. Сіҗ, гусавыс морт-кө заводитис-нын пырны јөз-картаө гусавны вөвсө, да се-кі, шуам, сійө мөвпыштис: крөгҗаніныс-пө-өд ме-коҗ-жө морт, мыҗ-ла ме сылы мыҗсө вөча, овмөссө вөв гусалөмнас торка. Сы-бөрын гусавыс мортлөн крөгҗані-н-вылө жалыс летас, да тајө заводитчөмсө ас-вөланас еновтас бөр,—вөвсө оз гусав. Тајө лөб помөҗ нуөдтөм заводитчөм.

Өні бөгтам мөд прімер. 1918 воын сотсіал-револүтсіонер-пар-тіјалөн шлен (есерка) Каплан заводитліс віны Ленин-јортөс. Сіҗө кыјөдіс пелөсҗаҗ Ленин-јортөс, браунінгыс лыҗис Һольыс. Ленин-јортөс віны ез вермы, сылы вөчис сөмын Һе кулана ранаҗас. Каплан вөчис ставсө, мыҗ вөлі колө, меҗ Ленин-јорт кулө. Сөмын ранаҗасыс Ленин-јортлөн ез лоны кувтөҗ. Тајө лөб-нын мөд-нога заводитчөм, помөҗ нуөдөм заводитчөм.

Мыж-вөчны помавтөм заводитчөмыс јешщө-на овлө кык-сікас. Өтөыс сецөм помавтөм заводитчөм, мортыс-кө сійөс еновтө ас-вөланас; мөдыс—заводитчөмыс-кө оз во помөҗыс боқыса паныдаланторҗас-вөсна, шуам, сійөс-кө җугас мілітсіонер-лы, коді-лы.

Мыҗдысҗө оз, Уголовней-Закон-Чукөр-герті, мыж-вөчны заводитчөмыс? Тајө мунө мыж-вөчны лөгөдчөм-моз-жө. Віҗөдлам помөҗ нуөдтөм заводитчөм-вылө. Ташөм заводитчөмсө мыж-вөчан туйөд муныгыс-кө еновтө ас-вөланас, секі сійө оз мыҗдыссы. Заводитчөмсө-кө җугасын боқыса паныдаланторҗас, Уголовней-Закон-Чукөр-герті, мыҗдысҗө җік-жө мыҗсө вөчөм-моз. Ме-кө заводитчі. шуам, віны мортөс, да боқыса паныдаланторҗас-вөсна вінысө еҗ вермы.

—ötкоф, менö секи мыждасны морт вiјöмыг-моз-жö. Помöз нуöдöм-заводiтчöмыс-öд обществолы öпаснö-нын, зiк-жö мыж вöчöм-ко-фыс. Сы-вöсна-и помöз нуöдöм заводiтчöмсö мыждöны зiк-жö мыж-сö вöчöм-мозыс.

Сiз-кö, жеңыдика-кö бөрја кывјасын вiгтавны, колö шуны: мöв-пыштöм, ас-вöляөн еновтöма лөгöдчöм да заводiтчöм Уголовней-Закон-Чукöр-герти оз мыждыгы. Лөгöдчöм, заводiтчöм, абу-кö на-јöс ас-вöляөн еновтöма, а зүгöма-кö боқыса паныдаланторјасөн, сөгса щöщ помöз нуöдöм заводiтчöм, мыждыгöö Уголовней-Закон-Чукöрса 19-öд статта-куза зiк-жö мыжсö вöчöм-мозыс.

Областувса Прокурорлөн отсагыс **Ив. Попов.**

Том jöz воҗө.

(Гыҗгө „Мы кузнецы“-моз).

Тсм-jöz воҗс, воҗо мунам,
Кі-кок абу миҗан кын.
Гөрд плаг воҗлаң зыла нуам,
Том уовлөн јон сөј-вын.
Барабанлөн таргөм кыло,
Петам паскыд-тујлаң век.
Сзыр-jөзлы шедөм-воља
Гөль-jöz некодыр оз сет.
Өтувјөн ми, комі војтыр,
Југыд олөмлаң петам.
Комсомол, став чельад-котыр

Льенин туј-куҗа мунам.
Льока олөм колам ылө,
Том-jöz, кокјыланыд сувт!
Гөрд плаг лептамө пыр-вылө,
Воҗыс адҗам-на ми шуд.
Том jöz, воҗө, воҗө мунам,
Кі-кок абу миҗан кын.
Парма-пөвсө југөр нуам,
Весалам ми гудыр щын.

Ми-щын, ми-щын, ми-щын.

Гим.-Зач.

Меным мамö...

(Сывсö: „Провожала меня мать“-моз).

Меным мамö долс пыр:
 Мыла мунан?
 Рöдвуж локтис керкатыр
 Петан лунö.
 — „Кытчö-нö те, Мikuлај,
 Кытчö мунан?
 Армијаад ем-нын-тај
 Jöзыс уна.
 Большевикыд öнi јон,
 Јон-нын тетөг.
 Мыј-вылö-нö тенад, зон,
 Вежыд петö?
 Војна-вывоыд он-нын вај
 Аслыд буртö.
 Öвгы, öвгы, Мikuлај,—
 Воштан журтö.
 Мамыд бөрдö лун i вој,—
 Адқан, çормис.
 Војна-јылыг шыбыт вај
 Ассыд сорни.
 Адқан, öнi важыг шан
 Лоi олөм:

✱ Мујас-вылын мијан һан
 Унжык волö.
 Лушщö гөтраг, пијукöј,
 Öпрөг-вылö.
 Вај-жö, Мikuл, сiјс те—
 Зев зил нылыс“.
 Копыртчыли улöç сек
 Ме рöдвужлы;
 — „Кутны шедөм-вöльасö
 Коло кужны.
 Тiјан-коф-кө вöлины
 Ставыс јöјөг,
 Важөн ескö озырыд
 Мырфäic вöла.
 Со мыј-понда оз лок ун,
 Вирöј пуö.
 Гаж корсны-öd ме ог мун,—
 Гөлөм пуö.
 Озырјаскөд кыптис тыш,
 Кыптис чорыд.
 Кырнышылыг щöцкөртны гыж
 Гөрд власт корö“.

Ильа-Вас.

Том ужалыг-јöз.

(Сывсö: „Молодая гвардия“-моз).

Вај тувтчöј воçö, јортјас,
 Гөрд југыд-кыалаң:
 Пöг сөлөма том мортјас,
 Туј востö југыдлаң.
 Мед сөлөмјасныд вöли көрт,
 Мед плагным öзjö би-коф гөрд,
 Том тилгыг пессыг војтырлөн,
 Göd-ужөн олыглен.
 Ми агным ставсö төдлим,
 Ми төдлим гөкыд уж:
 Сек кынөм муртса пөтлис,
 Ез вөвлы шојтчөм суц.
 Ег төдлөј гажа-челаф-дыр,
 Ѓајт-пыщкын луагim ми пыр,

Том тильгыг-песгыг војтырјас,
Göd-ужөн олыгјас.
Кер пөрөдiм, мыр бертiм...
Пөг кигеic кöшыг-моз.
Ас-пөгөн секи вердiм
Адгорша кырныш поз.
Но јонмiс кi-кок, ез ло-кын,
I сöкыд-ужла содi вын
Том тильгыг-песгыг војтырлөн,
Göd-ужөн олыглөн.
Mi гөрд плаг лептам вылө,
Med ломқө бi-коғ дон...
Ti öтувтчан-шы кылөј,
Том војтыр—ныв i зон.
Med уж мед-ыжыд лоас век,
Став јöзыс öтлаасас мед—
Пет тышкө, тильгыг-песгыг јöз,
Göd ужөн олыгјас.

Ильа-Вас.

Мед-бөрја вөт.

(Сывоё „В полдневный зной в долине Дагестана“-моз).

Гөрд армия лок жежджасөс зырө.
 Оз лантлы сен скөр пушкажаслөн гым.
 Ме лыжа щощ, мед жеждж-котыр бырө,
 Мед оз-нын кол роч-муын налөн ним.
 да угі ме: кык пула чушкіс менө,
 Кык пула мем, том мортлы, вөчис пом...
 Те көні, полк? Ог адрывлы-нын тенө.
 Гөрд сыланкыв оз горөдлы-нын вом.
 Зев сөкыд мем. Пөг впрөј менам кіггө,
 Оз лептыг жур, оз вөрзы кі-ні-кок.
 Көн кујла ме, став муыс впрнас мыггө...
 Ен відчиг, полк, ме татыг ог-нын лок!
 Ме кула тан, ме сотчөм сіг-моз куса.
 Лок-містөм өмерт мем овны оз-нын сет.
 Көн бара те, код меным медга муса?
 Ме адрі сек мед-бөрја кулан-вөт.
 Ме адрі вөт: со менам чужан муөј.
 Со мјан сікт. Быд јөрын быдмө һаһ.
 Со карө туж. Со југыд паскыд јуөј.
 Со вадорыв. Сен бөрдө міча аһ.
 Мем тајө аһ став донаторгыс дона.
 Мыј бөрдан те, мыј шогсан, сөлөмшөр?
 Ен сінва кіст, ен шоггы вывті јона.
 Со ворсан-ін. Мун ворсан-ужсө кер!
 Пыр бөрдө аһ; том сөлөм сылөн төдө,
 Кыз угі тан гөрд армиялөн пі,
 Кыз кујла ме, кыз лолөј менам петө,
 Кыз сөзза нем ог адрывлөј-нын мі!..

М. Лебедев.

Мыҗла-нө, шондиөҗ, вөр-сајө летчөмыд...

(Сывсө „Что затуманилась, зоренька ясная“-моз).

Мыҗла-нө, шондиөҗ, вөр-сајө летчөмыд,
Му-вылө ыстін гөд вој?

Мыҗла-нө, миҗа ныв, омөла вөччөмыд,
Абу-нин важ-коџ те збој?

Тенө ме өткөс рафејтлі, окавлі,
Некор ег шулы лок кыв,
Кырныш-моз, варыш-моз тенө ег кокавлы.
Төдан те сіјө бур ныв!

Ҳинөмла, мусаөҗ, сөлөмтө повчөдны,
Шогыны, бөрдны быдлун.

Гөлөмыд кулас-кө, сөкыд-һин ловчөдны.
Олөмыд воҗө оз мун.

Миҗа шөвк плаџтөтө өдјөжык паставлы,
Синватө чышкы җик пыр.
Мыҗ өні вөлөма—мөдыг ен каҗтывлы,
Пуҗөдлы асгыд том вір.

Кутам ми ыліг-тыр му-вывті ветлыны,
Шогыд-кө тенад оз ло.
дугсам ми кымөра лунҗассө төдлыны,
Көџ сегга олам го во!

М. Лебедев.

Ежва-ју-куҗа.

(Сывсө „Вниз по Волге-реке“-моз).

Ежва-ју-куҗа,
Терыб гы-вывті
Лебчө ыжыд пыж
Јежыд паруса.

Пыжас пукалө
дасвіт удал зон,
Өтi зон-кынҗi,
Ставыс гажаөс.

Најө ворсөны
Кујим гудөкөн,
Најө ылөны
дасноль гөлөсөн.

Өтi бурлак-морт
Миҗа чужөма,
Арга кымөр-моз,
Заас виҗөдө.

Јурсө леҗөма,
Оз-і лептыштлы,
Вомсө тупкөма,
Оз-і горөдлы.

Мыҗла, бурлак-морт,
Тазі жугыльтчін?
Мыҗла јортҗаскөд
Те он гажөдчы?

Кинас шенышти
Шоҕыс бурлак-морт,
Шуис-горөди
Нора гөлөсөн:

„дона јортјасөј,
Удал зонјасөј,
Енө дивитөј,
Енө лөгагөј!

Менам сөлөмөј
Шогөн тырөма,
Менам долыдлун
Бяё колөма!

Муса Машукөј
Менө еновтис,
Југыд шондиөј
Менам кусөма!

Бостөј шыбытөј
Менө, коңөрөс,
Гудыр ва-пыщкө,
Жужыд кыркөщө!

Ме-кө мустөмми
Муса Машуклы,
Овны му-вылын
Меным нинөмла!..*

М. Тебефов.

РЫТЫН.

(Сывсө „сама садик я садила“-моз).

Комі зонјас,
Комі нывјас
Гажөдчөны јона зев—
Комі сиктын
Нөтчыд рытын
Ывлавыв оз овлы чөв

2 пөв.

Уна том-јөз,
Нывјас, зонјас
Качај-динө чукөртчө
Гырыг-посни
Сен пыр ворсө,
Отылаын бергөдчө

2 пөв.

Рытын војтыр,
Том-јөз котыр
Гудөкөн пыр ветлөны.
Уна вожаан,
быд-пельөсган
Качај-дорө локтөны.

2 пөв.

Качај-дорын,
Рытын горөз
Јөктасны да ворсасны.

Комі нывјас,
Рочаканјас
Сыланкывјас быласны.

2 пөв.

Војшөр-бөрын,
Асја-дорын
Вөльис гортө мунасны.

Коді—чөмјө,
Коді—вснјө,
Уэны ставөн пырасны.

2 пөв.

Комі зонјас,
Комі нывјас
Гожөм-дыр таз олөны
Тазі ставсө,
Том-дыр кадсө
Гажаа зев кольөны.

2 пөв.

Том-дырјыд,
Ворсө вйрыд.
Јона сывлам, ворсламөј.
Сецсм кадыд
Отчыд волө...
Го-мајбырөј, олөмөј!

2 пөв.

Гимаков J. Н.

Вузасыг-морт.

(Сывсё „Ухарь-купец“-моз).

Кырныш-моз гоңјалё, паккөдлө борд,
Ветлөдлө сикт-вывті вузагыг-морт,
Југыд шөвк дөрөма, код-һигө-саф.
Адзёма старікөс: «Сулавлы, даф!

Кушөмөг тани том нывјасыд ем?
Оз-ө поз накөд-пө төдмагны мем?»
Старікыс вөлөма кушјура Ваг.
Кокһидік уж-вылө пыр сіјө даг.

«Міјан-пө, купечөј, нывјасыд бур.
Мөдлаыг тащөмыд теныд оз сур.
Колөкө, ветлам-пө, петкөдла ме,
Меным-кө фенгатө сетыштан те!»

Та-вылө вузагыг мөдтор ез кайт,
Суыштіс пөрыгы зөң езыг шайт.
Старіклөн радысла гөрдөдіс ныр.
Индыны нывјасөс көсјө зік пыр.

Терыба мунөны озыр да гөл.
Сыланкыв кылө-һин купечлөн пель.
Віқөдө: сикт-сајын копрагө су;
Вөр-дорын, баф-костын југјалё ју;

Ју-бердын, кыр-вылын өшалө тыв;
Тыв-дінын ворсөны кыч-кымын ныв.
Пуқөдчіс, пөртын-моз, озырлөн вір.
Оз вермы лөгыда сулавны дыр.

Кокјасыс четчалө, лептагө кі:
«Адзанныд, ворсыгјас, кушөмөг мі!»
Нывјаслы купечөс кывзыны дыш.
Мукөдыс шенчөны: «Кыг тајө шыш?»

Унжыкыс сылөны. Öдзөма гаж.
Сыланкыв нывјаслөн абу-һин важ.
Ускөдчіс на-пыщкө вузагыг-морт,
Горөдіс: «тіјанлы ме дона јорт!

Лешак-коф озыр ме, анфел-коф бур,
Лок-вылө менам оз ужавлы јур!»
Купечлөн ышмөмыс—нывјаслы теш:
«Гашкө-пө угас да поткөдас плеш!»

Вузасыг четчалö, ошжыгг-тыр:
 «Менам-пö чепјасыд фенгаон тыр!»
 Вашкнїтіс купечлы кушјура Вас:
 «Позö-пö өтїос нуöдны таг.
 Шогмас-кө, инда ме, со менам ныв.
 Кылан, кыз лывкјöдлö выл ыланкыв!»

Озырлөн, вöвлөн-моз, гөрöктїс вом.
 Старїклөн ныв вöлі мїча да том,
 Лöz сатїн платфö-а, чышјаныс гөрд,
 Став ворсыг нывјасыг мїчажык, ферт.

Чепöсјїс вузасыг: «Го муса аң,
 Адқан те, зарнїöј, кущöм ме шан!
 Тöдмасам мекöд, ен бергöдлы ныр,
 Шöвк сарапан-вылö гета зїк-пыр!»

Гїбалїс ныв-дїнö, ворсны оз лез,
 Кутлö да окалö--мöдтор оз вöч,
 Нуöдö су-пыщкö, чеплалö кї:
 «Текöд-пö бура-на лöсалам мї!»

Лаңтїсны ворсыгјас, некөд оз сыв.
 Тојыштїс купечöс старїклөн ныв,
 Гöлыштїс чужöмас: «Гїнвоңыг мун!
 дыр тащöм омöлік мортыд оз вун!»

Котöртö ју-дїныг озырлөн кок.
 Нывјаскöд тöдмагöм лої зев лок...

Пыдöжык, купечöј, фенгатö зөб:
 Гöлїнїк нывјастö öнї он нöб!

М. Тебетов.

Пермакјас горњи-ногөн.

Кольлём.

(На мотив: „Провожала меня мать“).

Кыңи кольлыс менө мам
                   da салдатө,—
 Сыкөт бөрдө сват da брат
                   æed Ипатө.
 Ок, кытчө те мунан, зон,
                   Ок кытчө те.
 Öштан¹⁾, Вану, ассит јур
                   Сетчин²⁾ вег³⁾ те,
 Ачыд мунан али кин⁴⁾
                   Тенө ыстө,
 Мыла тенө сиң салдатас
                   Гөлөм кыскө?
 Краснеј армијаын јөз
                   Тетөг тырмас.
 Кинөс колө большевик
                   Öтнас вермас.
 Жмитөм абу һекещөм,
                   Зонө öни,
 Колдчы гортат da гөтраг—
                   Жөнйк те-һи.
 Пөриг лоис тенат мам,
                   Пыр шогалө⁵⁾,
 Кин ужалас гортын сек,
                   Кин отсалас?..
 Сети мамлө ме поклон,
                   Беднөјкалө,
 Жмити сижө морөс-бердө
                   da окалі.
 „Ен те горзы дона мам.
                   Ен герјал⁶⁾ сиң,

✠ Чожык⁷⁾ кольлы ассит зон,
                   Сижө ен вич.
 I рөһналө ме вистали:
                   Edö баксө,
 Edö изө мамө-оңын
                   Гакөј „кляпсө“.
 Кор тижан-коғ лоас јөз,
                   Огта өммез⁸⁾,
 Сек мијанлө пукгасө
                   Öр кынөммез⁹⁾,
 Грап бөр локтас, мырғас му
                   Вердас „һанён“,
 Пондас вилиг јуны вир
                   Льок черанён.
 Мөд-ног кутат сывны сек—
                   Шыгја понён,
 Öмтө тупкас богагтө
                   Серпөг бонён¹⁰⁾.
 Јур кынөмкөт өтик шы
                   Беднөј јөзлөн,
 Сижө колө өмлөсавны¹¹⁾
                   Стальнөј гезјөн.
 Öни муна ме салдатө,
                   Ог кув. берта.
 Вына кин буржуј ом¹²⁾
                   Штыкөс мөрта.
 Аг гажөдчө öни јөз
                   Асгис вексө,
 Сылөн аслас öни му—
                   Му советскөј.

Гаврил-Пјодор.

1) Воштан. 2) Сени. 3) Прөста. 4) Коди. 5) Висө. 6) Лығғөдлы. 7) Одјө.
 8) Вомјас. 9) Кыз рушкујас. 10) Пеж бонјөн. 11) Көртвомавны. 12) Вомө.

Mijö dorçiscesez.

(„Мы кузнецы“-моз).

Mijö dorçiscesez, пым-віра морос,
 Мі дорам југыт віль олан,—
 Вылөжык мөлөт, буражык горөт,
 Том зоннез оқлаңо мунам.

Гөлөмсаң комі му радејтам,
 Міжанлы дона СССР,
 Ужалам, важсө ог жалөјтө,
 dorçisçlө олны вес некор.

Быд вартөм-бөрын пемыд ешшө,
 Бі-чірыс өзјө пемыд, жар...
 І комі отір плагөн петө
 Гөлөмыс сотчө кыз пөжар.

Go¹⁾ оқлаң ужыс бура мунө...
 Завод і му міжан быдөс.
 Олансө дорам луніс лунө,
 Аг²⁾ сајмө пемыт вөр быдөс.

Mijö dorçiscesez, пым віра морос
 Мі дорам југыт віль олан.—
 Вылөжык мөлөт, буражык горөт,
 Том зоннез мунамө оқлаң.

М. Лыкачов.

1) Пыр. 2) Мед.

Муна, летча југыт шор-дынө.

(..Ах, полным, полна коробушка“-моз).

Муна, летча југыт шор-дынө,
Сетчин рытөз витчига.
А кыз локтас сөлөмшөриңөј,
Гола-бердас кутчига.

Сіјө богтас аслас киезлө,
Менө лептас вылына,
да оқалны пондас чужөмсө,
Жмітас менө јонжыка.

Нуас менө чочком¹⁾ кыз-увтө,
Веж турунлас пуксөтас.
Веңеч-тујө²⁾ лымдор чачаез³⁾,
Менам јурлө пукталас.

Пондас шуны: сөд-сінкымаө
Кыз-пө тенө радејта,
Кыз-пө пеггө менам морөсын
Текөт сөлөм перыта⁴⁾).

Менам Ваңу, дона другіңөј,
Њекор сы-дыніс ог мун,
Пондам овны култөз өтлаын,
Сыкөт аққа гажа лун.

Мамө шуө: беднөј-сајө-пө
Ме њекор тенө ог сет.
да ме ачым богат морт-сајө,—
Бостө јур,—њекор ог пет.

Пемыт ојөн⁵⁾ гортіс пышја ме,
Ас⁶⁾ ај-мам коңин оз сет.
Ваңу менам јурсө оз өшөт,
Нужда сіјө оз повзөт.

Оні му-вылас виль-кад лоис-ед
Оқлаң⁷⁾ мунө беднөј јөз.
Виль олансө дорны пондасө,
да орөтны чераң-вез.

1) Жежд.
2) Пысди.
3) Зоріңјас.
4) Терыба.
5) Војөн.
6) Мед.
7) Воқө.

Між гозјөн беднөј јөз-понда
Кувтөз пондам пеггыны,
Віль олансө комі-јөз-шөрын
Між кутам лөсөтны,

Вон-тај локтө сөлөмшөріңөј,
Сылы паныт котөрта.
Біөн өзта сыліг сөлөмсө,
Бынсө пеггыны содта.

Гавріл-Пјодор.

Гулянье вылын.

КОМІ КЫВ*).

Важысаң-нын ми пессам. Важысаң-нын ми кӱсјам кыпӱдны да јонмӱдны коми литература-кыв. Октабрса револуцсја мијанлы став правасӱ гетис. Став ас-пӱлӱс сорнја јӱзлы гетис аслыным вӱла. Гетис і мијан коми јӱзлы лӱсӱдны да бурмӱдны ассыным сорнї. Важӱн-коф-нын мијанлы локтис ассыным коми кыв бурмӱдан кад. Некод ӱни мијанӱс оз кефӱвт. Некод оз ӱтдорт. Сӱмын јонжыка да зїлжыка колӱ ӱни мијан ассыным коми кывтӱ озырмӱдны да шы-лӱдны.

Ми сорнї-вылад вывти гӱлӱг. Мича коми кывјӱн сорнїтны ми зев омӱла кужам. Кодкӱ-кӱ, куцӱм-кӱ велӱдчӱм-коф морт, јӱз-кост сорнї панас, шуалас жынгыс уна роч да мукӱд сорнї-пїыг кыв-јас. Зев уна тӱдтӱм кывјас кыкӱ лепталас. Мужїкјас мукӱд-дырји сорнїтыг мортлыг јуаласны, мыј сещӱм тешкоф кывјыс лӱб, да сорнїтыг мортыс вегїг ачыс оз вермы вїставны, мыј сещӱм кывјас-сыс лӱбны. Ачыс-кӱ вїсталыгыс оз тӱд, кывзыг војтырјасыд, ферт, важӱн оз тӱдны. Оз, ескӱ, быдӱн нарӱнӱ сещӱм кывјассӱ шуав-ны, да ачыс сїјӱ сїқ артмӱ. Коми кывсӱ корґнысӱ оз кужны. Ко-минас сорнїтнысӱ абу велалӱмаӱг, оз зїлны велӱдчыны. да-ӱд абу і фївӱ. Кӱф ми сещӱм војтырјас-вылас јона гералам і быдӱн, а сор-нїсӱ налыг ми некық ог бурмӱдӱ. Наяӱ-ӱд агныс вегїг оз і ка-фавлыны куцӱм-ногӱн кывсӱ гудраласны. Наяӱ чајтӱны комиӱн сорнїтїг, а унжык кывјыс-ескӱ рочӱн артмалӱ.

Мукӱд војтырјас шуӱны: коми кыв-пӱ зев гӱлїнїк, коми кыв-пӱ сорнїтны оз суқы. Коми кывјӱн-пӱ мичаа сорнїтны он вермы. Абу, јортјас, сїқї. Коми кывјыд озыр. Коми сорнїлӱн вывти уна кыв-јасыс. Коми сорнїлӱн зев гажаӱг кывјасыс. Сӱмын унаӱн оз зїл-ны кутны јураныс сїјӱ кывјассӱ, оз зїлны буржыка тӱдмагны ко-ми кывнас, некод буржыка јӱз-сорнїсӱ оз кывзы. Ми јона озырӱг кывјасӱн, сӱмын ми сїјӱс огӱ чукӱртӱ, ог бурмӱдӱ, ог мїчмӱдӱ. Огӱ ми кужӱ озыр кывсӱ паскӱдны. Ми пыр-на коми кывтӱ омӱлтам, гудралам роч кывјасӱн да мукӱд сорнїјасӱн.

Мыјӱн-нӱ ми вермам мїчмӱдны коми кывсӱ? Сӱмын коми гї-жӱдјасӱн, коми печата-гїжӱдјасӱн. Ем абу-нӱ мијан коми гїжӱдја-сыс? Нїмјасыс емӱг, а гїжӱдыс абу. Мијан коми печатлӱн унжы-кас сӱмын-ӱд јурсӱ комиӱн гїжӱма, а пыцкӱссыс комїсӱ нїнӱм он адқы. Бостам кӱф „Југыд туј“-газет. Мыјнӱ сенї комїыс? Јурыс да овјасыс гїжысјаслӱн, сесга қїк нїнӱм абу**). Мыјнӱ сїјӱ коми сор-нїлы вајӱ? Мыјӱн отсалӱ? Нїнӱм оз вај.

*) В порядке обсуждения.

***) Таңї гїжыгыс сӱдталыштӱма-жӱ-еско-да! Гїжӱдыс-пӱ комїнас абу? Мыј-ла абу? Ем. ферт, ещӱ, јона-на ещӱ, да ем. Воқда-гертїјасӱ век-жӱ-нїн унжык. Шуам, „Комї сїкт“, „Ордым“, Коми нїгајас. ферт, ми огӱ шуђ, мїга, шаң сесга,

Стенö öшöдан-газетјасын Һимсö коміөн вöчасны, а мукöдсö ставсö рочөн гижасны. Сіјö бара-жö абу лöгыд. Ог төд кушöм сиктјасын, а Сыктывдін-карын, ғырыг школајасын стенö öшöдан газетјаслөн сöмын Һимыс комі да сöмын Һимсö комі шыпасөн гижöма. Мукöдсö ставсö рочөн гижöма*). Таз комі кыв ловзöдны да бурмöдны оз туж. Тащöм печатөн комі кыв он јонмöд. Тащöм гижöдјасөн мед-озыр кывјыс вермас вошны, тазінад комі морттö он јүгдöдлы Һекор. Зев бур, вогісны öтi комі журнал-да („Ордым“). да-öд öтi ічöтiк журналад ставсö он гиж. дај сіјö журналыс төлыгнас сöмын öтчыд петö.

Мі öнi коміөн гижны сöмын-на бостгам. Сöмын-на чукöрталам, бөрјöдалам бур мiча кывјассö. Мiжан сиктјасын зев бур да мiча комі сорҺијас емöг. Емöг мiчаö сорҺитысјас, мукöд војтыр бура гижöны. Сöмын мi мiча кывјассö огö кужö чукöртныс. Мiжан печатнеј гижöд мода-вылö бостöма Сыктывдін-карла-дорса сорҺi да сөгга став мукöд мiча кывјассö карса кывјö бертöны. Оз леҗны бур-кывјассö петны, шуöны: оз-пö гөгöрвоны мукöд јöзыс**).

Сөгга, мi-öд сöмын-на мöдöдчiм гижны, а пыр луныг-лун сöктöдам комі гижöдсö. Оз ков гижöдсö сöктöдны. Колö сіјöс сецöм-жö прöстаөн вöчны, кушöм прöст ачыс комі сорҺыс. җiк Һинöм-торла мукöд-дырјi мi вiтö-квајт кыз фөфiсјасөн (-) öтлаалам. Медiнö, шуам, роч предлогјас вежласiгөн фөфiссö пунктöны, а мукöд-дырјi мi җiк весшöрö торја кывјассö фөфiсөн öтлаавлам. Сіјö сöмын сöктöдö комі гижöдсö, а оз мiчмöд-Һi, оз кöкнöд.

Öнi мiжанлы колö јöз-сорҺиҗыс став бур мiча кывсö чукöртны. Комі газеттö збылыгöҗ колö коміö пöртны. Һимыс-кö комі, мед i сöлöмыс щöщ комі вöлi. Гашкö, кутасны шуны лыффыҗыны-пö оз кужны. Сіјö, јортјас, абу збыл. Меным уна сиктыг гижöны велöдчыг војтыр да том војтыр—комсомољчјас. Быдөн зев сöлöмҗыс шуöны комі гижöдсö лыффыг. Збыл, зев лöгыда најö лыффыгöны, сöмын мiжан лыффынысö еҗа, пöштi Һинöм абу. Сөгга җiк Һи-

тырмас. Воҗö-кеҗлö тази комі гижöд леҗмöн кылтчыны оз поҗ. Колö пыр-öтарö паскöдчыны, содтыны комі Һигајас, газетјас леҗмöсö, да унҗык, јонҗыка сујны јöз-пöвсö. Сөгга „Југыд туж“-јылыг. Сіјöс öнöҗ ез-на вермыны комісдны унатор вöсна. Зiлöны-жö-еөкö коміöднысö-да, Һекод оз шу, оз-пö ков коміöдны. Мыј јурыс („Југыд туж“) комі, сы-вылö, мiжан-ногөн-кö, торја воны Һинöм.

*) Öткымын школаын (Совпартшколаын, Педтеҗыкумын сора) леҗöны стенö öшöдан газетсö коміөн. Мiжан-ногөн-кö, быд комі школаын колö лоны комі газет.

***) Мiжан лiтература-кывнас (в основе) бостöма Сыктывдін-кар-гөгöрса сорҺi. Сiзи шулісны комі гижысјас асланыс конф-рентсiјас-выланыс, щöщ сiзи шулісны школаын велöдысјас. Сіјö сорҺиҗыс-кö вошöма кушöмкö комі кыв, да ем мукöд-воҗын, сіјö кывјыс бостгö лiтератураын. Сыктывдін-кар-гөгöрса сорҺиҗыс-кö „мiстөмҗык“ кушöм-кö кыв, а мукöдлаын „мiчаҗык“, мiжан журнал ре-дактсiја оз веж сіјö кывсö, оз „бертлöдлы“, кызи шуö ічöт-іван.

нөмла чайтөны, быттө комі мужікыс лыддыгнысө оз куж. Ставвелөдчылөм мортыс лыддыгөны, сөмын кор најө комі кывнас лыддыгөны, ставсө гөгөрвоөны, да быт лоө кывсө везкыда лыддыны, а рочнад уна кыв оз гөгөрвоны. да сізі-і коласны, либө мөд-ног лыддасны. Сіжөн і налы весіг аслыныс щөщ кажітчө, быттө најө рочнас јона кужөны да өdjө лыддыгөны, а комічас зев һөжјө. Лыддантиорјыд-кө лоө, комі велөдчөм мортыд регыд лыддыгнытө велалас.

Міјан војтыр щөкыда шулывлөны: быттө-пө һөкод комінас оз гіж, да быттө-пө һөкодлы комі газет-дорын ужавны. Тајө со зік-һын һинөмабусө горһитөны. Ташөм војтырыд јешщө кутасны шуны: міјан-пө ставыс рөчөн лыддыгөны кужөны да һинөмла-һин-пө комі гіжөдсө вөчны. сөрт, ескө, збыл-кө вөлі—став комі јөзыс рөчөн лыддыны кужөны да бура гөгөрвоөны-кө, һинөмла вөлі комі гіжөдсө лөгөднысө, да-өд міјан комі јөз-пійын зев еща сөщөм төдыг јөзыс. Јона еща лыддыгнысө кужөны, а рөчөн лыддантиорсө гөгөрвоыгыс јешщө-һын еща. Сы-понда і міјанлы колө өdjөжык да тeryбжыка кыпөдны ассыным овмөс асланым комі велөдчөмөи. Колө мусмөдны ассыным комі горһитө, јонмөдны да мичмөдны ассыным комі кывтө. Колө паскөдны да шылөдны комі гіжөдтө.

Ічөт-Іван.

1/III-27 во.

Мөскуа.

Тывјалөны.

Шогмытөм гижөдјас.

Ставсө-кө (быд гижөд торјөн-торјөн) гөгөрбоккаң видлавны, зев дыр тырмас—сы-вылө көт торја зон журнал лез. Кутам видлавны жеңыдыка: гижыдылыг-өд гижан ногсө (гамсө, морттујсө) почас төдны өткымын гижөд-серті.

I.

П. I. Шуктомовлөн ме-ордын ноль сәикотвореңне. Шогмана гижөдыс абу, ставыс слабыңкөс, кыз шуласны—„кížөриникөс“: орт-сылагаңыс (текникаыс: раңмер, рифма) абу артмөмаөс, дај пыщкөс-ыс нинөм оз сур: сөмын өти кывјас, лыфдылы нинөм оз пыдөжык јиж.

„ПЕМЫДЛУН“.

(Сыввө „бывалі дні“-моз).

Мі важөн овлім пемыда,
Ег төдлө лун ні вој.
Век пессім-тілоім, ужалім
Люк варыш чукдрлы.
Кор сөмын гымыс гымыштіс
Сек сакміс комі јөз.
І вөчис аслыс вольнеј олом,
Комі автономіја...

Пемыда олигөн-нө мед, шуам, егө төдлөј лунсө, војыс-өд көт вөлі-жө?. Воқө, варыштө мјан бөстөма-нин лытератураад бур ним-пыфди (сокол): „Люк-варыш“-пыфдыд поқө вөлі шуны „люк-кырныш“, лібө „горш-кырныш“. Сөгга абу лөсыд сывны „Бывалі дні весолыје“-ногөн невевөлеј-тор, дај он вермы: кыз-нө былан мед-бөрја кык строкасө?—сені лышнеј „слогјас“ емөг.

Мукөд сәикотвореңнејасыс Шуктомовлөн („Комілөн праңник“, „Ордымлы“ да „Частушкајас“) воқза-доргыс-на омөлжыка артмөмаөс:

„Талун праңник Комі јөзлөн,
Парма муын ыжыд гаж!
Јукан луныс (?) Комі мулөн:
Бара војыс мјан важ(?)..“

Нинөм он гөгөрво татыг! Рифмаыс-тај сы-пыфди сурөма бур, вескыд, чорыд, сізі-і „каж“-мунө, шуан-да... Лібө, со, „Ордымлы“ шуөма кызі:

„Те котырөн разбдчы пыр,
Төркөдөс гөрөдөс (?) өтвылыс нуам,
І зарні-моз. қірдав зев дыр“...

Гөкыда-на Шуктомовлы сетгө сәикөн гижөмыд!

II.

„Өшыбка, ҕерт, көнкө ем, точкаөн да запјатајаөн (.). Воқө буржыка гїжа“,—содтөма **Межадорса Микол** аслас гїжөд-помас. Гїжөма сїјө вїст—„Магленїча“ (тајө өтїк вїстыс сөмын і ем сылөн, сөгга ңїнөм абу). Тыдалө, ачыс томыңык-на—гїжөд-герыс абу зев „рөвней“, дај гїжө зев ічөтїк-тор-јылыг. Сөмын „өшыбкаыс“ сылөн абу куш „точкаын да запјатајаын“. Мед-ыжыд өшыбкаыс Микол-лөн кывјаснас омөла бергөдчөмын:

Ныріс қимбыр-із і бөстїс гөлік-рос, посвоқ ваөн кїскаліс дај қимбыр кә-јїс і кутїс мыскаөны. Мыскаөіс і ваөн посвоқ пожјалїс і регыд мыс-каөіс, а мыскаөөм-бөрын...

Өтілаті (помыс-ңїн) ічөтїка артмыштөма. Мїкулај вїқөдөма вөлөн гулајтөмјас-да, вөвјасыд жаль лөмаөб:

Көңөрјас вөвјас! Төвбыд нажөвїтасны, кыскағасны, а пасїбө-пығди бөкпөлдныс швїч да шва“.

Колө Межадорса-Микөллы бурмөдны гїжан-төкнїкасө, шуны-кө—комїөдны: оз ков роч-ногөн кывјаснад бергөдчыны (оборот ре-чи), роч јїтөдјас (союзы) оз ков быд кыв-бөрын сујавны. Бөстөыв, но-ко, Мїкулај, воқө гїжны.

III.

Мыјсө абу чукөртөма өтілаө **Тун** аслас „Комї куплетјас-ас“! Кывтө верман вескыда жүгөдны, сөщөма бертлөдлыны-вөг-лөдлыны колө. Быд куплет помасө тақї: „А таыг воқө мїжанлы, ҕерт-жө, оз поғ мунны“. Сөмын, ме думыг, Тун уналатї бөстөма кущөмкө важ роч-куплетјасыг, уналатї оз мун снїја олөмлаңыс, бөстам-көв:

„Мїжан пөра овөө нора:
Ылөдлөны, пөрјөдлөны,
Куралөны, озырмөны,
Жүгөдөны, көкөдөны,
Көңјалөны, талалөны...“

Кодјас-нө өнїја пөранас Комї муас тақї вөчөны? Тунјалан-жө те, Тунөј, ңїнөмабусө! Сөгга татї бара-жө оз лөсав комї олөмө:

Банкын касса, сөмыд масса,
Чекыд тырмө, сөлөм сырмө,
Кәсөір југас, оом оз помаг...“

Вөшпөрө ставсө гудралөма. Өтілатї вескыда лөма шуөмыс Комї-јылыг, сатїра-модаыс көв еща ем, со:

„Комї кывјыд тырі рөчөн:
Отступажтны, наступајтны.
Рағвївајтнү, набївајтны,
Предложїтны, отложїтны,
Планырујтны, крефїтујтны.
А таыг воқө мїжанлы,
ҕерт-жө, оз поғ мунны“.

IV.

Самко-Ӧльӧлӧн вӧгтыс „Кӧк-жылыс“ оз шогмы, зев ичӧттор, сегда гижан-гамыс ставнас роч-ногса-и. Морттужыс, тыдалӧ, ем-ег-кӧ вӧгтjассӧ (проза) гижныс-да, оз, буракӧ, ачыс зӧл шылыджыка гижӧмлаңыс.

V.

Зев куз мойд— „Озыр да гӧль вокjас“—гижӧма **Сопон-Ваңӧ**. Прамеј-бура гижӧма, тӧдчӧ морттужыс вӧгтjассӧ гижныс. Сӧмын та-јӧ мойдыс оз мун Коми журналын: ӧти-кӧ, ынӧм бурсӧ оз сет лыд-фысјаслы; мӧд-кӧ, роч-мойдкыв-вылыс лӧгӧдӧма. Колӧ видлыны вӧгтjассӧ гижавны коми олӧм-жылыс.

VI.

Конан-Ӧльӧксанлӧн кујим гӧтикотвореңнеыс („Ордымлы“. „Комсомоллы“, „Воэӧ“) абу-жӧ шогманаыс. Ставыс кычкӧ неладнӧ артмӧма: уналати он гӧгӧрво, уналати ӧти-торсӧ шуӧма мӧд-ногӧн, рӧфмајаснас јона шыкӧдалӧма гижӧдсӧ, мукӧдлаас чукӧртӧма-ӧтла-алӧма куш кывјас (подбор слов):

„Gӧd парматӧ мунны щӧкыд (?)
Колӧ вӧчны југыд-ин...
дона коми гижыс котыр
Перјисмӧлы (мијанлы) коми кыв(?)...
Пӧскӧд, орӧд щӧкыд пармасӧ,
Сет мијанлы коми кыв“...

Оз поз зӧк сӧзӧ шуны: коми гижыс чукӧр-пӧ перјис мијанлы коми кыв, лӧбӧ кевмысны „Ордымлы“ тазӧ: „Сет мијанлы коми кыв“. Коми кывжыд-ӧд ва-жы-саң-нын ем!..

„Уна-нын адзывлим олӧмлыс ногсӧ,
Адзывлим гажсӧ, быдсама шогсӧ...
Вожјасыс кузӧг вӧліны. Пемыд...
Вӧзӧда војјаснас, зӧрдалӧ козув,
Вӧзӧда, тӧлыгыс мытчӧма јурсӧ...
Петӧма војтӧв, парматӧ жургӧ,
Ловзӧны пујасыс, код-сурӧ зуртӧ“...

Тазӧ пӧшӧ ставсӧ гудралӧма бура куз гӧтикотвореңне „Воэӧ“ (17 стопа, 68 строка).

Јона-на колӧ Конан-Ӧльӧксанлы шылӧдны гижӧдјассӧ ортсыса-ныс, мед-јонасӧ бурмӧдны пыщкӧсла-дорсаңыс.

VII.

„Усӧемса **Ӧнӧ-Алӧпеј**“ гижӧма ӧти „вӧгт“—„Вӧв корвӧгӧн“. Кајлӧмаӧг вӧрӧ вӧв корвны јӧкјамысӧн. Адзылӧмаӧг чуќла пу— „коса-пу-вылӧ зев мӧча“. Сы-бӧрын адзылӧмаӧг нур. Вӧлыд абу сурӧма, летчӧмаӧг бӧр гортаныс сегда ставныс. Алӧпејлыс мамыс јуалӧ: „воӧн, пӧјӧ?“— „Ме сылы ӧтвет вӧзӧ: „воӧ“. Со и ставыс.

VIII.

Зев омөлік өтік артмөма **А. П. Ы-лөн** Слөбөдаса поп-жылыг:
„Блн-крест-клоп—Слөбөдаса-поп“. Гижөма 60 строка
поп-горшлун-жылыг. Сы-жылыг-өд быдөн-нын төдөны, гижныс вегіг
оз ков вөлі сы-мындасө.

IX.

Оквадса „**Сөлөвеј**“ абу-жө вермөма гижны мічажыка „Комі
газет“-жылыг:

„Окурат да газет-вылад
Ас өікт-понда гижөма.
Сөлөм-вылас батлы воіс комі газетыд:
Тешкоф тајө газет, морт-моз віталө“...

X.

Көкжамыс өтіктворөңне **Сиволод Туісовлөн** ме-ордын. Сөмын
вывті-на слабөс ставыс. Мортыд-өскө ас-гөгөрсө өлөмгыс сурөссө
богталөма-da, абу вермөма панны-ні, кыны—некодар бокгаң абу
артмөма, пыцкөслагаңыс-ні, ортыслагаңыс. Вегіг буржык өтікыс
өз сур петкөдлыныс, ставыс тащөм-кофөг:

„Мыјкө тон-өд сөгса лөд,
Менам улөс ештіс.
Вајлө өдјө меным шкурка,
Менам улөс ештіс“ ..
„Аквад-өіктөаң кык верст-сајын
Выјім Тывјыв феревна.
Тывјыв-өіктса нывјасыдлөн
Көсајасыс мышкуф, —
Өөт, балө-балө-балө-da.
Өөт, балө-балө-балө!..
Менө быдөн төданныд:
Німөј менам Сиволод,
Рөдінаөј Аквадјыс,
Ајкінаын велөдча“..

Јона-на, другө-Сиволод, колө теныд велөдчыны өтікјаснад гиж-
ныд!..

XI.

В. Маъвејов гижөма „Кујім баъ“, кущөмкө алімент-жылыг көс-
јөма віставны-da, нинөм абу артмөма, сөгса помас содтөма: „про-
должение следует“. Оз-нын ков сылы „следуютны“ та-жылыг воцөсө
—вөшөрө вошө гижөмыс.

XII.

Чуксалан-кыпөдан кывјасөн гижөма **Мішов** (Межадорса) кык
өтіктворөңне: „Том јөзлы“ да „Лөңінлы“. Со кыці шуөма
„Том јөзлы“:

„Мі томдө, мі жондө, мі збождө,
 Батјаслыг ужјассө нуьдам помдз,
 Некодыг повтдг—лептөмөн журјас,
 Агным мі адзамө тујјас“.

Сөмын абу кутөма чорыджыка размерсө-ны, рифмасө. Уналаті роч-вылө сегга кыскө:

„Косагөм, јуөм і маткөмлы
 Места выль олөмын лоны оз ков“...

„Льенінлы“ (гіжлөма Льенін кулан-лун-кежлө)—сещөм-жө, абу зев омөла гіжөма. Вождө велөдчөмөн Мітовлөн, ме чајта, буржыка кутас артмыны гіжөдјасыс.

XIII.

В. Бабинов ыстылөма бура уна гіжөдторјас егкө-да, ынөм торја на-пыын абу.

„Нылөј, міча гөрд-банзїба,
 Радејтз менө сбыльгөдн,
 Ок, өдлөм виөб тејад-понда,
 Аканөј, гөрд-банзїбал“.

Мөд сгїкотворенъеын („Радејт“) пөштї өткофа шуөма:

„Ој, гөрд-банзїба те, міча нылөј,
 Радејт чорда менө, өдлөмган.
 Радејт јонжыка өдлөмган менө,
 Мус-дорыг ог еновт ме тенө“...

Ферт, ташөм „поезїяыд“ оз мун некущөм журналын. Сегга Бабинов норазө-ельасө редактсїја-вылө: мыјла-пө онө леждө... ог-пө кут ме гіжны сїзнад... Тајө ельасөмыс ас-вылас сөмын мунө.

Ем өтїк сгїкотворенъе сылөн—„Смена“. Ме чајта, бозтөма роч-вылыг, көт ачыс-і шуө: аслам-пө тајө. Гөгөр төдчө абу аслас, даі гіжөма роч-нысө-комїөн-моз:

„Ветлө-мунө му-вөр-вылын,
 Сажө быгја ваяс-вылын,
 Локтө ыжыд шумөн-бурөн
 Батлөн мїјан—ВКП-лөн
 Аслас ічөт кык-пөвс јөзлы (?)
 Кывјас горөн: Буф өмена!..

... Сетны кывјөн да бур мода
 Лоад мїјан ті өмена...
 ... Весіг сетө здук (?) чорыда
 Асгыс чорда чїпсан звук (?) : өмена!“

Некущөм рифма абу, уналаті ударенъејас артмөмаөс мөдлаө, кытчө оз ков, сегга ынөм он гөгөрво. Колө гіжны вогсөнжык, медым гөгөрвоисны лыфгысјасыд-кывзысјасыд. Јона-на Бабиновлы ковмас велөдчыны шылыда гіжны. Зїлас-кө, вочасөн артмыны кутас.

XIV.

Нинөм абу артмөма гіжөдјасас: **Ньепө-Өльөксанлөн, Н. Гельковлөн, Ытө-Өльөксанлөн, А. С. Чуд-лөн, П. С. Потаповлөн, Н. Попов** (Аб-

јачој), Ш.-Ј.-Н-лөн, Ст. Поповлөн, І. А. Смольевлөн, В. Покровскіјлөн, Опё-лөн, Г. Шевельовлөн, В. Пешкінлөн, В. Ватамановлөн, Мітреј-Міш-лөн, А. Мішарінлөн, „Р. С. Ф.“-селькорлөн, Аркадеевлөн, Кодањовлөн, Ҷоља-Кольалөн, Куз-Васлөн, Јелпімов Гер-млөн, Дөрөш-Өлөшлөн, Лы-пін-Мітреј-Іванлөн, Габов-Гриша-Өлөксанлөн, Арікінлөн, Өлөш-Кольлөн, Іван-Кірөлөн, П. Болотовлөн. Ыҗыдвіҗса-Мішлөн, Му-Мулөн, Купріклөн Ладыгінлөн, Вањ-Міколлөн, В. Лапшінлөн, Н-У-В-лөн. Гіжөдҗасыс на-лөн вегіг відлөгҗас-пыҗҗа бостны оз туҗны: вывті-нын ічөтік-тор-җас-җылыг гіжалөмаөг, лыбө җүгөмаөг, ріфмаҗас-размерҗас некодлөн абу—прөстөј гіжөд җтік-модаөн. Код-сүрөлөн таҗҗас-пые емөг-і вістҗас, сөмын җтікҗас-код омөлыкөг-жө; зев поснідік челаҗлы быт-тө гіҗышталөмаөг мыҗ-сүрө, ладтөг, комі кывнас вөҗитчыны куж-төг-да. Колө налы ставныслы јонҗыка лыҗҗавны комі гіжөдҗас, төдмаҗны најөн ортсыҗаныс і пыщкөсҗаныс. Секі, җерт, бурҗык гіжөдҗас вермасны артмыны асланыс.

XV.

Пед-Генлөн ем вігт „Выл олөмлањ“. Гіжан-ладыс уналаті торквалөма: гіҗас-гіҗас өті-ногөн, сөгҗа бергөдас мөдарө:

Батыс кватітіс вөҗжі, көсҗас кучкыны Івантө да кутҗас Іваныд...
Батыс кватітас чер, көсҗас керыштны Іванөс да Іваныд удітөма
пышҗыны...”

“Глаголыслөн” пормаҗасыс өті сорҗыын уна-ног веҗлагөны: өті-лаын помагө „іс“, мөдлаын „ас“, бөр-вылас бергөдөма „өма“-вылө. Мед-јонасө торкө гіжөдсө роч-ногсөн кывҗаснас бергөд-чөмыс:

„вөлөстын кывҗіс, мыҗ вөөөма комсомол-җачеҗка... Ог віҗөдлы, мыҗ
аслам пі... А уж вылад Іван...”

Тащөмыс зев уна пырөма. Тащөмҗасҗыс колө мездыҗны, бурҗыка артмас комі-ногөн. Пед-Генлөн төдчө морттуҗыс вістҗастө лөгөд-лыны (гіҗавны) Емөг сылөн зев міча інҗас:

„Кок-улас візвөтө, небыҗика—кан мургіг-моз, јол, палөдө Іванөс
шоҗыс...” „...Кыскө медҗа-бөрҗаҗыс төвру вајіс көкыҗыс—„ку-ку!“ Мед-
са бөрҗаҗыс јөла бөр вајіс ку-ку... Сөгҗа ставыс гөгөр лантіс...”

Тајө вігтсө гіҗыҗыс абу помалөма. Колө помавны, јонҗыка шылөдны, вермас артмыны бур гіжөд таыс.

Омөлҗыка артмөма Пед-Генлөн җтікотворење „Тулыс“. Өтілаын шүөма:

Вот і тулыс воіс,
Ывла-вылын шоныд,
Кык-код гаҗа лоіс,
Сөлөм-вылын долыд”.

Тані „вот і“-сө-кө веҗан (сіҗө роч-ногса), зев шылыд лоас—размер ем, ріфма бур-і. Мөдлаын гіжөма:

„Ызгөны зев нора
Вөрын саҗмөм пуҗас.
Көҗыд налы пастөг
Сулавны төв-улын...”

Тані абу-нын лучкі артмөма. Шоныд,-гажа тулысын нинөмыг-нин пужасыдлы норасө ызгыныс да кынмыныс. Бөрвылас сесга торкөма стікыс—размерыс вошөма, рифмаыс омөлтчөма-і:

„Виқөдламөј, вокјас,
Мыј гетас таво гожөм.
Нан-кө мијан воас--
Төвбыд олам гажөн“.

Пед-Геңлы колө сетгыны гижөдсө шылөдөм-вылө, текныкасө бурмөдөм-вылө, сурөссө сижө еща кужө-нин нуөдныс.

XVI.

Спіра-Прокөлөн кык стікотворенье ме-ордын „Тулыс“ да „Тувсов уж“. Выл-торјыс некоднанас абу. „Тулысыс“—под-ражанье М. Лебедевлы:

„Гәжа тулыс воіс,
Гөгөр сылө лым...“

Сесга размер да рифма-вөснаыс уналаті сорлалөма өтка-торсө уна-торкөд (единственное число с множественным):

„Ловзө пулөн корјас,
Петө муыг гаг...“

Колі-ескө: „ловзөны“, „петөны муыг гагјас“ (оз-өд пет өті гаг).

„Лун і асыв сижө пыр
Іджас-зөрјас көзө...“

Шулывлөны: „іd көзны, зөр көзны, су көзны“, оз: „іджас көзны“ (шулывлөны сөмын өзімјас-јылыг: таво-пө іджас бурөс лок-төны).

Спіра-Прокө төдө-нын бура-коф гижан-ногсө. Колө бостгыны јешщө јонжыка төдмасын Сесга колө выл-оласногыс боставны гижөд-сурөсјассө“.

XVII.

Сук-Парма гижөма поэма-кофөс „Арміјаө ветлөм“ (кујім јукөна). Размерсө-ескө лөгөдөма-да, ставыс „против ударения“ лө-өма, рифмаыс абу некөн. Сылөн ем мөд гижөд—ічөтік стік „Ту-лыс“. Тајө буржыка артмөма. Жеңыдк гижөдөн вермөма шы-мыртны мед-колантерсө: мулыг сакмөмсө, валыг збојмөмсө, пөтка-јаслыг гажөдчөмсө, јөзлыг нимкофасөмсө,—

„Төв-бөрын быдөнлы
Тулыс зев муса,
Нимкофөн кылөны:—
„Маж!.. Тулыс!.. Вөля!..“

Јонжыка-кө Сук-Парма кутас зилны асыс гижөдјассө бурмөд-ны, вермас бур-гижысөн лоны—морттујыс сы-вылө төдчө-нин сылөн.

XVIII.

Гіктса морт (Часыг) гижөма вігтас „Ежва-кужа“. Нинөмабу вермөма петкөдлыны мсртыд аслас вігтнас. Кывтөны пыжајас. Оті

пыжын віт морт. Кайлёмаг карё һаң һобны. Гурёма һаңыд. Кывтысјаслы долыд—,пыжгаң мөдіс кигыны мича гөлөсөн ғылём шы:

„Рытја-шу кадө матушка
Менө рөфитис...“

„Со кызі суқодёны комі ғыктын олысјас һобём һаң“,—помалө Ғиктса-Морт асғыс вітсө. Он-і гөгөрво, мыј көсјөма шуныс: бура-ө, сөкыда-ө суқодёны комі јөз һаңсө?..

XIX.

Г.-Ө. өтпырјө ыстылёма б ғыкотвореңне. Ставыс омөлікөг—размер-һи, рифма-һи, һекущөм пасјас-һи, һинөм абу. Гурөсјасыс вывти-һин һинөм оз сулавны (петкәдла һөтө веккөдлытөг):

„Југыд лунөј том гаж кадөј
Корнө бара асјисам?
Кольмыд те том гаж лунөј
Јона ылөз мјаныс.
Ог-һин асјыөлөј ми һемөс
Југыд шондө том гаж лун“.

Ғтөкөн гижны оз-на гаммы Г.-Ө., колө видлыны прозаён, сөмың буржык-тор колө богтны гурөс-(тема)-вылад.

XX.

Ғимаков-Иванлөн гижөдјас (ғыкјас) вочасөн-пыр шылалёны: размерјас, рифмајас бура-һин артмөны (кор-гурө көт сы-понда гижөдыс һеуна і страдајтө). Ме-ордө веккалёма сылөн бура куз ғык— „Выл тужөд“ (сывсө-пө „Смело, товарищи“-моз),—чуксалө комі јөзөс „выл тужөд“ мунны, сөмың оз сещөмсө индав, кызі колө мунныс—куш кывјас ставыс.

XXI.

Жан-Ғепов көсјысө бура „старајтчыны“: „ог дугды гижөмыс, көт роч-вылыс лөгөда-а, вешта ассым „Жан“-һимсө, вөча ачымөс памјатһык-пысфөи Жан-Морөслы*)“,—ошјысөмөн-моз, сөлөмгаһыс гижөма Ғепов аслас пісмөб. Зев, ескө, тыдалө, мортыдлы окота гижныс-да, оз-на прамеја артмы-а. Гижавны заводөтөма 1926 вогаһ, август-төлысгаһ. Ме-ордын сылөн ем віт гижөдтор: „Мужик да капитал“, „Мортлөн лебчөм јенеж-вылө“, „Пожөм“, „Выл-ногөн“ да „Ғтеңка Раһин“. На-пыс шогманаыс абуна. „Мужик да капитал“—гижөдсө көсјөма вөчны, буракө, зев ыжыд поемаб, помас-тај шуөма-а: „Воқө лөб-на. Тајө гижөдсө леқанһыд-кө, желательнө леқны певраль төлыс-кежлө, кор сар Өлөк-сан II мездис крестанабс муыс. Мөд част лөб Певральса револютсјаөз, којмөд част лөб Октябрса револютсјаөз. Мөд част март тө-

*) Жан-Морөс (І. Ғ. Чистальов)—вөлі бур комі поет, кувғыліс 1923 воың.

лыг-кежлө, а коймөдсө Октябрса револютсия-кежлө... Первој част-ыс-тај зев омөлік-а, нинөм некод оз гөгөрво сетыг. Мукөд част-јасыс абуөг-на. Первој част-кодөс-кө гижны—оз сулав бостгывныс вегіг, оз мун нөтө стіклянды. „Пожөмыс“—подражање Илья-Ваглы (сылөн ем „Пожөм“ Жан-Морөсөс казтылөм-куза. Зөпов гижөма Лыткін Степ.-Јогорөс казтылөм-куза), сөмын вывті жеб арт-мөма. Војвылын быдмөма пожөм, шоггөма сен, копрасөма, гөкыд лым сіјөс лычкөма—

„Віжөдіс лун-вылө,
Горзіс сен, сетчө:
Шоглунсө татыг
Мездыны коріс.
Ез кыв сөг (?) лунвылыд,
Ез мезды најөс(?)
Шогысла кондабз
Кооміс-нын пожөм...
Бара-на өтвылыг(?)
Шогөісны најө(?),
Корісны мезлун.
Коркө-тај суріс-жө
Мезлуныс налы:
Сетчөс јөз (?) садміс...“

„Мортлөн лебчөм“—греческеј мойд, федал-јылыг, кызі сіјө пыскөд (Ікаркөд) өскөн крепітөм бефјасөн лебчөмаөг Крит-ді-вывсаң Италијаөз. Пыс вывті вылө качөдчөма, шондіыд сывдө-ма өігтө (воск), бордјасыд чуктөмаөг да ачыс сарічө угөма, вө-јөма.

„Выл-ногөн“ да „Гчеңка Раçин“—комсомолса песен-ныкыг бсгтөма, вужөдөмыс (переводыс) вывті омөль лоөма.

Јона-на ковмас Жан-Зөповлы велөдчыны гижныс. Колө зільны бурмөдны-мічаммөдны гижөдјассө, медым збыль-вылө верміс „веш-тыны Жан-німсө“... Тајө віт гижөдторјас оз-на төдчысылөн Жан-Морөслаң „көвјасөмыс“. Ме-ногөн, Зөповлөн вістыс буржыка арт-мө. Колө сөгга гижан-сурөсјастө аслыд коргавны (ас-гөгөрсө олөм-пөвсыс), оз ков вывті јона сетгыны роч-вылыг вужөдалөмјасө—сіјө абу зев кокнітор.

XXII.

Веңко-Іванлөн ем өтө сыланкыв—„Нем кольлалөм“ (гемја-пыщса олөм-јылыг). Вывті куза лөгөдөма-да, гөкыд гывныс. Гі-жөдас некущөм ріфма абу, раçмерыс-егкө ем-да, ударөңнејасыс көн-сурө неладнө артмөны, роч-кывјас паныдагльөны-і,—ставыс сі-јө містөммөдө гылөмсө-лыфөмсө. Сөгга емөг өтлазсаң-кывјас—гы-лігад мөдтор верман гөгөрвоны:

„Щөктөм-бөрад дыр он жукајт (?)
Зіла корган аслыд пөвтө (гөтыр путө)
дум ајттөмөн“...

Тані колё гёгөрвонис „думајттөг“, кивны кутас „думај-тёмён“.

Гурлёны ташём інјас (гёль комі кывјыд-da?!):

Отувтёмнад кокнід лоё

Овны-вывны ловја-дырји

Кокніфика...*

Ферт, ме чајта, кокніфика тё ловја-дырји овны-вывныд лоё кокнід (рочён-кё: масло масляное).

Ем нёшта со куцём-тор:

„Зыкём, пурём, жукоёмјассё

Колё ставсё талалавны“...

Выль „порма“ комі кывјыдлы кыпёдёма Веңко-Іваныд (кыскё-тај гудјас!)— „талалавны“. Вальалај!.. Та-ферти—о-о-о, куцёма нёшта содаг-озырмас мијан комі кывјыд!.. Талалавны, палалавны, малалавны, ачалавны, качалавны, пасалавны...—оз вегиг помаласлы!..

Гурёсыс-ескё гижёдыслён еща шогмана-коф, сёмын бура шы-лёдтөг-молёдтөг, јона веккёдлытөг тајё ыланкывсё оз сулав јёз-пёвсё паскёдныс.

XXIII.

Майё-Оньё—12 арёса гижыс. Ферт-на, сылён омёла артмалё шыльд-гижёдјасыд. Гижё посніфиктор-јылыс, мыј ачыс адқывлё, тёдлывлё. Сіјё—бур „признак“: оз богт мортыс тётём гурёс (сі-јён-ёд верман торкыны). Оні, мёса, сылён омёла-на артмалё гижёдјасыс. Со, богтам „Тулыс“:

„Ныв-зон пукёалисны пыжё,

Мёдёдчисны кывтны.

Кывтиг-моз ныв зон

Горёдисны сывны.

Тулыс гажа кад,

Утка, јусјас горзёны,

Челёф утка кыјёны,

Войјасыс југыдёс.

Челёф ми зев радлам,

Гёрд галстук ми новлам“...

Лыбё мёдёс богтам— „Арга пёра“:

„Воис ар. быдлун усё лым,

Кыјны тар котралам,

Пукталам лечјас,

Адқылам кёчјас,

Шонтысны біаёлам,

Ва-кёлуј костыёлам...

Воёма тёв-нын,

Уркај ми кыјам,

Јагјасті ветлам,

Чойјас ісковтам,

Лампаён шывгам“...

Тащомөг-жө сылөн: „Гажалун“, „Тувсовлун“, „Вөра-лыг“,—ставыс челаф олөм-жылыг. Быдмыштас-да, велөдчас-да, буржыка кутас гижны.

XXIV.

Манөй-Онө-ыжда-кымын-жө ем мөд гижыс— Иван-Вас (коркө вө-лі гижывлө **домна-Васөн**). Сылөн һеуна мөд-ногсажык гижөмыс. Гижө „ыжыджык-торжас“-жылыг,—гырыг-гижыгжаскөд ортчөн көсјө сувтны. Сы-понда гижөдјасыс сылөн уналаті жебмөны. Сегга, ты-далө, Васөыд јона-һин лыффывлөма роч поезја-да, сылаңө кы-скө сјјөс:

Секі, кор шонді рьтја пырас,
Кор кусө мича,-југьд лун
Сек узөм сузлөн вөліг бырас,
Вогтас өін—сылы воас лун...
Кор војыс кольө, кыа петө,
Асја шонді јурдөдас вөр,
Сек суз оз адзы, өінјас лемдө:
Рьт воіс сылы—водө бөр.."

Тані кывјаснас бергөдчалөмыс зік роч-модаа: „Секі, кор... Кор, секі...“ Комі гижөдад оз ков тазі шуныд. Сегга Иван-Васө јона сетөма роч сгикотвореһејас вужөдөмјасө,—вывті оз ков сы-вы-лө ыштыны. Васө кужө-һин прамеј бура рифмајас лөгөдны, дај размерыс ем:

„Шыгы таво лөб кувны,
Ез во мујас-вылын һаң,
(Гашкө, певпом ковмас һувны),
Сөмын колө сетны даң...“

Тажөс ме бөсті „Ва жөн“-һима сгикыс. Төдчө: Иван-Васө су-рөссө талы бөстөма кытыс-кө мукөд гижөдыс—комі муын ез вөвлы тащөмыд: крестанһин вөлөн мунө—мунө карө-заводө, нажөвйтчыны:

„Сјјөн заводө ме муна,
Колө мынтыны оброк...“

Гижөд-помас пасјөма: „Тащөм олөмјас вөлөмаөг важөн об-рошнеј крестаналөн“... Та-герті-һин тыдалө: гижөма төдтөмтор-жылыс.

Иван-Васыс вермас лоны бур гижыс, сөмын колө зілны асөыс гижан-замсө коміөдны.

Өні-кежлө сегга тырмылас: унжыкыслыс вөдлалөма лоі гижөд-јассө.

XXV.

Мыјјас-нө оз тырмыны выл гижысјаслөн? Ме-ногөн, со мыјјас:

1. Гурөссө оз кужны бөстныс, оз вермыны паскөдныс, либө вывті паскалас-да, јитныс оз саммыны;

2. Пыщкөсла-дорганьыс унжык гижөдыс вывті омөльөг—унжыкыс гижөны зев посны-торјас-јылыг, омөля думајтөмөн: өті гижөдын уналаті кывјасыс паныдагльоны, зуцагльоны.

3. Технікаыс (ортсыла-дорыс) оз артмы: размер-ні, рифма-ні, буржыка шылөдөм-ні,—кыз вескалө гижөны.

4. Роч-ногөн вывті-на јона гижіганьыс бергалөны.

5. Оз зільны комі кывјассө буржыка коргавны, вывті уна-пөв өткоф кывсө гижөны, містөма артмөны сы-понда гижөдјасыс.

6. Комі грамматікасө унаөн оз төдны, либө ордјөны рифмајас да размерјас-вөсна.

7. Роч-вылыг вужөдалігөн кутчөгөны гижөдас кывјыг-кывјө—сізі некор оз артмы.

8. Омөля-на төдөны выль-олөмыслыг ногсө, політікәсө.

Кодлөн ем самыс, кужөмыс (галантыс), оз летчыг гижөмыс: сіјө пыр кутас воқө велөдчыны, зільны бурмөдны асгыс морттујсө. Воқө боотгылөј, комі гижысјас!

Нубдинса Віттор.

Кушдӧм вьл комі нигајас емӧс:

Політика-жылыс:

	Кымын лытбок.	доныс.
1. Жельзаров Коммунист-партијаӧн индӧм туј.	53.	25 ур.
2. Н. Верешцагин. Алексеј Иванӧвич Рыков.	23.	25 ур.
3. Немрад. Комсомол-устав.	127.	10 ур.

Ви́зму ужалӧм-жылыс да скӧт ви́зӧм-жылыс.

1. Гетманов. Кызі нур пӧртны бур ви́зӧ.	52.	12 ур.
2. Щети́нин. Бур порыс ыжыд пӧлза.	38.	10 ур.
3. Хрустальов. Скӧтгаң мортлы вужан ви́зӧмјас.	39.	10 ур.

Ҷоньви́залун кутӧм-жылыс.

1. Ј. Кокањин. Локви́зӧм (сифіліс).	39	12 ур.
2. Беркова. Ви́дчи́гӧј да бурдӧдчӧј локви́зӧмыс.	43.	30 ур.
3. Гоффе́ншефе́р. Чакотка.	23.	22 ур.

Мукӧд-сікас.

1. Кры́ленко. Кызі лӧсӧдӧма да кызі ужалӧ совет-суд.	—	—
2. Би́анкі. Вӧр-керкајас	19.	18 ур.
3. Ньобди́нса Ви́ттор. Луча (ви́ст).	21.	8 ур.
4. Ичӧт-Іван. Јон тыш (ви́ст).	53.	17 ур.
5. Ньобди́нса Ви́ттор. Ныв-„грек“ шобӧм (пјеса)	45.	28 ур.
6. Чи́стальов Т.-В. Ізкар (пјеса).	16.	8 ур.
7. Ньобди́нса Ви́ттор. Путкы́лтчӧм (драма).	43.	25 ур.

Ив. н. 2

Редколлегия: } Булышев Ф. И. Попов Н. П.
Минин М. П. Исаков В. А. Редактор: Н. Попов.
Надеев А. Н.

Суздоді быд-тöлығын-петан журнал

Ордым

(Лезö ВКП (б)-лөн Обком).

Со мый гижöны сиктjассан „Ордым“-жылыс:

Ізвaйы вöлöстö воис
1 № „Ордым“. Крестана
зев jона лыдöоны комі
журналтö. Ізвaйы вöлöст-
ын рочөн лыдöыны зев
ещадн кужöны, школаыс-ес-
кö 30 во-тын ем-да. Крес-

тана шуöны: роч-дорыд-пö
таjö мiжанлы буржык. Бура
гöгöрвооны і кужöны лыд-
öыны быд морт. Бур сiам
Обком ВКП (б)-лы да Комі-
гiжыс-чухöрлы комiөн жур-
нал лезöмыс.

Ізбач Лiпiн Ö. I.

Быд номерын: 50—60 лiстбок-сајас, емöс
серпасјас.

доныс: граждaнaлы . . . . . 30 урөн тöлыг.
учрежденьејаслы да органiзaтciјaслы
—60 урөн тöлыг.

Журнал суздодан
адрес:

Сыктывдiн-кар, Вадорвыв-
ульч, 41 № керка, — „Лугыд
Туй“-газет редакцијaлы.

Тооја-номерди ньбыгјаслы – 50 ур.

2